Nr 55.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning med vissa bestämmelser rörande till människoföda avsedd mjölk och grädde m. m.; given Stockholms slott den 22 januari 1937.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till förordning med vissa bestämmelser rörande till människoföda avsedd mjölk och grädde m. m.

GUSTAF.

Axel Pehrsson-Bramstorp.

Förslag

till

Förordning

med vissa bestämmelser rörande till människoföda avsedd mjölk och grädde m. m.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Med mjölk och grädde förstås i denna förordning komjölk och därav erhållen grädde.

2 §.

Inom område i stad eller å landet, där hälsovårdsstadgans föreskrifter rörande stad gälla, må till människoföda avsedd mjölk och grädde ej försäljas eller utbjudas, med mindre varan, på sätt Konungen föreskriver, undergått värmebehandling (pastörisering) eller medgivande till varans försäljning enligt 3 § lämnats.

Ej heller må inom sådant område försäljas ost, avsedd att förtäras utan föregående lagring (färskost), eller glass, om vid varans beredning använts mjölk eller grädde, som enligt vad ovan sagts icke må försäljas inom området.

Vad i denna paragraf stadgas avser icke försäljning till mejeri.

3 §.

1 mom. Hälsovårdsnämnd äger medgiva, att mjölk och grädde, som i denna förordning avses, utan föregående pastörisering må försäljas inom i 2 § angivet område.

Sådant medgivande må allenast avse mjölk och grädde från viss nötkreatursbesättning och icke lämnas med mindre, på sätt medicinalstyrelsen föreskriver, styrkts, att de hygieniska förhållandena vid varans framställning äro tillfredsställande, samt

antingen att besättningen i sin helhet är att anse såsom reaktionsfri med hänsyn till tuberkulos

eller ock att besättningen eller den del därav, som icke är att anse såsom reaktionsfri med hänsyn till tuberkulos, sedan en tid av minst sex månader är ansluten till det statsunderstödda bekämpandet av tuberkulos i smittfarlig form hos nötkreatur.

Medgivandet skall avse viss tid ej överstigande ett år.

Erhåller hälsovårdsnämnd kännedom om att förutsättningarna för lämnat medgivande icke längre äro förhanden, skall medgivandet av nämnden återkallas.

2 mom. Konungen äger förordna, att inom visst i 2 § angivet område medgivande, som i 1 mom. avses, må, sedan minst två år förflutit från förordnandet, lämnas allenast beträffande besättning, som i sin helhet är att anse såsom reaktionsfri med hänsyn till tuberkulos.

3 mom. Mot beslut, som hälsovårdsnämnd enligt denna paragraf meddelar, äger den, som anser sin rätt därav förnärmad eller obehörigen inskränkt, att hos länsstyrelsen anföra besvär inom trettio dagar från det klaganden erhöll del av beslutet.

I länsstyrelsens beslut må ändring sökas hos Konungen i jordbruksdepartementet inom den tid, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är bestämd.

4 §.

Pastöriserad mjölk eller grädde, avsedd att till människoföda försäljas inom område, som i 2 § sägs, må ej förvaras eller hanteras i kärl och apparater, vilka använts för mjölk eller grädde av annat slag, med mindre de efteråt blivit noggrant rengjorda. Vad nu sagts om pastöriserad mjölk och grädde äger ock tillämpning beträffande sådan mjölk och grädde, som jämlikt hälsovårdsnämnds medgivande må försäljas utan föregående pastörisering.

5 §.

Kärl, vari mjölk eller grädde som i 4 § avses transporteras eller utbjudes, skall vara tydligt märkt med namnet å den gård eller det mejeri, varifrån varan levererats, samt, då fråga är om pastöriserad mjölk eller grädde, därjämte med ordet »pastöriserad».

6 §.

Är lokal, där mjölk eller grädde hålles till salu, belägen inom område, som i 2 § sägs, skall ett exemplar av denna förordning vara anslaget å för allmänheten väl synlig plats i lokalen. Saluhålles opastöriserad mjölk eller grädde, skall på enahanda sätt vara anslagen bestyrkt avskrift av hälsovårdsnämndens medgivande till försäljningen.

7 §.

Den som inom område, som i 2 § sägs, försäljer färskost eller glass är skyldig att på anmodan av hälsovårdsnämnden meddela upplysning om vem som till honom levererat varan eller i densamma ingående beståndsdelar.

8 §.

1 mom. Bryter någon mot 2, 4 eller 7 § straffes med dagsböter.

Visar tilltalad, då fråga är om förseelse mot 2 §, att han haft skälig anledning antaga, att vara, som åtalet avser, uppfyllt i samma paragraf givna föreskrifter, vare från ansvar fri.

2 mom. Förseelse mot 5 eller 6 § straffes med böter från och med fem till och med trehundra kronor.

9 §.

Den som under tid, då han är ställd under åtal för förseelse mot denna förordning, fortsätter samma förseelse, skall för varje gång åtal därför anhängiggöres fällas till särskilt ansvar.

Ej må straff enligt denna förordning tillämpas, där förseelsen enligt allmänna strafflagen är belagd med strängare straff.

10 §.

Husbonde ansvarar för förseelse mot denna förordning, som begås av hans husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore förseelsen begången av honom själv, såframt ej omständigheterna göra sannolikt, att förseelsen skett utan hans vetskap och vilja.

11 §.

Åtal för förseelse mot denna förordning anhängiggöres vid allmän domstol och utföres av allmän åklagare.

12 §.

Böter, som ådömas enligt denna förordning, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas gäldande, skola de förvandlas enligt allmän lag.

13 §.

Efter framställning av stadsfullmäktige eller däremot svarande myndighet eller av medicinalstyrelsen äger Konungen förordna, att vad i denna förordning är föreskrivet beträffande område, som i 2 § sägs, även skall äga tillämpning för visst område, där hälsovårdsstadgans bestämmelser rörande landet gälla.

Då särskilda skäl därtill föranleda, må Konungen förordna, att föreskrifterna i denna förordning icke skola tillämpas beträffande visst i 2 § angivet område.

14 §.

Föreskrifter om anordnande av tillsyn å efterlevnaden av denna förordning och om bestridande av kostnaderna för tillsynen meddelas av Konungen.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1939.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 januari 1937.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp, anför:

I skrivelse den 11 januari 1932 hemställde Sveriges allmänna lantbrukssällskap, under åberopande av en skrivelsen bifogad, av sällskapets mejerisektion utarbetad promemoria, bland annat, att bestämmelser måtte utfärdas rörande pastörisering av mjölk, som salufördes i större samhällen. Över denna framställning avgåvos yttranden av medicinalstyrelsen, lantbruksstyrelsen och styrelsen för centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet. Frågan har sedermera upptagits till behandling av *1933 års mjölk- och mejeriutredning* i ett den 17 december 1935 avlämnat betänkande med förslag om vissa föreskrifter beträffande konsumtionsmjölk (stat. off. utr. 1936: 3). Över betänkandet hava yttranden avgivits av medicinalstyrelsen, lantbruksstyrelsen, styrelsen för centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet, kommerskollegium, svenska mejeriernas riksförening u. p. a. och Sveriges allmänna lantbrukssällskap. Medicinalstyrelsen har vid sitt yttrande fogat utlåtande av näringsrådet. Till lantbruksstyrelsens yttrande ha fogats utlåtanden av hushållningssällskapens förvaltningsutskott. Vidare har kommerskollegium vid sitt yttrande fogat utlåtanden från samtliga handelskamrar i riket med undantag av handelskammaren i Borås ävensom från Sveriges köpmannaförbund och mjölkcentralen i Stockholm. Vid yttrandet från svenska mejeriernas riksförening ha fogats utlåtanden av ett antal mejeriförbund.

Beträffande Sveriges allmänna lantbrukssällskaps omförmälda framställning och däröver avgivna yttranden får jag hänvisa till den redogörelse som lämnas i betänkandet (sid. 9—14).

I betänkandet har framlagts *förslag till lag angående beskaffenheten i vissa samhällen av till människoföda för direkt förbrukning avsedd mjölk och grädde.* Såsom bilaga till betänkandet har fogats en av fil. lic. Gunnar Wode utarbetad sammanställning av utdrag ur mejerilitteraturen rörande konsumtionsmjölkens pastörisering och därmed sammanhängande spörsmål.

Gällande lagstiftning m. m.

Innan jag närmare ingår på betänkandet vill jag lämna en redogörelse för den del av nu gällande lagstiftning, som berör förevarande ämne, ävensom för andra åtgärder, som av statsmakterna hitintills vidtagits på hithörande eller angränsande områden.

Hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566) innehåller förbud mot saluförande av mjölk från djur, vilket är eller skäligen kan misstänkas vara behäftat med sjukdom, som kan menligt inverka på mjölkens beskaffenhet, eller blivit behandlat med sådant läkemedel, som genom att övergå i mjölken eller på annat sätt kan göra densamma skadlig eller otjänlig till människoföda. Mjölk, som hålles till salu, får ej vara utspädd med vatten eller bemängd med främmande ämne, ej heller, utan att sådant särskilt angivits, vara berövad något av sina naturliga beståndsdelar. Utan hälsovårdsnämndens medgivande må mjölk ej utbjudas eller försäljas under beteckning, som antyder, att mjölken är av särskilt sund beskaffenhet eller står under kontroll i detta hänseende. Dessa bestämmelser, som återfinnas i 10 § 2 mom. och 45 § 2 mom., gälla i tillämpliga delar även grädde. I 3 och 6 mom. av samma paragrafer stadgas förbud mot saluhållande av födoämne (eller dryckesvara), som är skadligt för hälsan eller eljest otjänligt till människoföda eller som bearbetats eller hanterats av person, vilken är eller misstänkes vara behäftad med sådan sjukdom eller smitta, att födoämnet skäligen är att anse såsom farligt att förtära. Finnes grundad anledning antaga, att födoämne (eller dryckesvara) av visst slag eller från viss plats skall kunna förorsaka utbredande av smittsam sjukdom inom hälsovårdsområde, äger hälsovårdsnämnd förbjuda dess införsel till området och dess försäljning därstädes. I kontrollhänseende stadgas i 7 mom. av sagda paragrafer, att försäljare av födoämne eller dryckesvara, som i paragraferna avses, är skyldig att på anmodan av hälsovårdsnämnden meddela upplysning om vem, som till honom levererat varan.

I 12 och 47 §§ föreskrives, att var och en, som sysslar med beredning av födoämne eller dryckesvara för försäljning eller hanterar vissa till försäljning avsedda varor, däribland mjölk och mejeriprodukter, skall under arbetet iakttaga noggrann renlighet. Genom sistnämnda lagrum är vidare stadgat, att om beträffande person, som nyss nämnts, skälig anledning förekommer att antaga, att han är behäftad med sjukdom eller smitta, varav menlig inverkan på den av honom bearbetade eller hanterade varans beskaffenhet kan uppstå, han är skyldig att efter anmodan av hälsovårdsnämnden på hälsovårdsområdets bekostnad undergå läkarundersökning. Finnes han vid läkarundersökningen vara behäftad med sjukdom eller smitta, som nu är sagd, må nämnden förbjuda, att han deltager i eller användes till arbete, varom här är fråga.

Överträdelse av hälsovårdsstadgans omförmälda bestämmelser är belagd med dagsböter (27 och 52 §§).

Mejeristadgan den 22 maj 1936 (nr 174) innehåller detaljerade föreskrifter rörande de sanitära förhållandena och driften vid mejerierna. Beträffande mejeripersonal stadgas i 11 §, att i mejeri icke må sysselsättas person, vilken är eller må antagas vara behäftad med sjukdom eller smitta, som genom mjölk, grädde eller mejeriprodukter kan överföras å människor. Ej heller må mjölk, grädde eller mejeriprodukter vid mejeri hanteras av den som har bölder, variga sår eller utslag. I nämnda författningsrum är vidare stadgat, att den som anställes vid mejeri skall genom intyg av läkare, vilket

icke är äldre än trettio dagar, omedelbart innan han tillträder anställningen styrka, att han är fri från sjukdom och smitta som nyss sagts. Minst en gång vartannat år skall personalen på mejeriets bekostnad undergå läkarundersökning till utrönande av huruvida sådan sjukdom eller smitta förefinnes. Föreståndare för mejeri skall, så snart han fått kännedom om eller anledning misstänka, att vid mejeriet anställd person är behäftad med sjukdom eller smitta, som förut sagts, eller erhållit vetskap om att vid mejeriet anställd person sammanbor med någon, som är eller misstänkes vara behäftad med sådan sjukdom eller smitta, underrätta vederbörande hälsovårdsnämnd.

I 12 § föreskrives, bland annat, att mejeripersonal under arbetet skall iakttaga noggrann renlighet beträffande egen person och klädedräkt.

Mejeristadgans efterlevnad övervakas av lantbruksstyrelsen (13 §). Den omedelbara tillsynen skall utövas av hos lantbruksstyrelsen anställda mejeriinspektörer. Förseelse mot stadgans föreskrifter är i vissa fall belagd med straff (17 §). Där förseelse ej är straffbar äger lantbruksstyrelsen anmäla densamma för vederbörande länsstyrelse, som skall förelägga mejeriets ägare eller innehavare att vidtaga rättelse inom viss tid, vid äventyr att mejeriet eljest stänges.

Mejeristadgan träder i kraft den 1 juli 1937; dock skola vissa bestämmelser icke äga tillämplighet å då befintliga mejerier förrän den 1 juli 1939.

Till *förebyggande av tuberkulosens spridning genom mjölk* finnas bestämmelser i kungörelserna den 30 juni 1934 nr 403 om åtgärder mot tuberkulos i juvret och könsorganen hos nötkreatur och nr 402 om vissa åtgärder mot tuberkulos hos nötkreatur.

Enligt förstnämnda kungörelse skall nötkreatur, som är behäftat med tuberkulos i juvret eller könsorganen, nedslaktas. Djurägare eller veterinär, som misstänker sjukdomens förekomst, åligger att i den ordning kungörelsen föreskriver vidtaga åtgärder för sjukdomens utforskande. Veterinär äger förordna, att, intill dess resultatet härav blivit känt, mjölk från djuret icke må användas till människoföda, ej heller till föda åt djur annat än efter kokning. För djur, som enligt kungörelsen skall nedslaktas, erhåller djurägaren viss ersättning av statsmedel.

Enligt kungörelsen om vissa åtgärder mot tuberkulos hos nötkreatur må medicinalstyrelsen på framställning av djurägare medgiva, att på statens bekostnad företages undersökning med tuberkulin beträffande förekomsten av tuberkulos hos nötkreatursbesättning. Medgivande till sådan undersökning första gången må endast lämnas under förutsättning, att djurägaren förklarar sig hava för avsikt att vidtaga och fortsätta med de åtgärder för bekämpande av tuberkulos hos besättningen, som medicinalstyrelsen finner skäl föreskriva. Förnyad undersökning (kontrollundersökning) må medgivas djurägare, som vidtagit nämnda åtgärder och förklarar sig ämna fortsätta bekämpandet av tuberkulos. Kontrollundersökning må jämväl medgivas djurägare, som på egen bekostnad låtit verkställa undersökning med tuberkulin första gången och som vidtagit lämpliga åtgärder för bekämpande av tuberkulos samt förklarar sig ämna fortsätta därmed. Nötkreatur, som vid tuberkulinundersökning reagerat eller eljest visat tecken på tuberkulos, skall underkastas klinisk undersökning och om denna giver anledning till antagande, att djuret lider av tuberkulos i smittfarlig form, jämväl bakteriologisk undersökning. Djur, som vid sistnämnda undersökning befinnes behäftat med tuberkulos i smittfarlig form, skall inom viss tid nedslaktas, vid äventyr att statsverkets kostnader för såväl tuberkulinundersökningen som den klinisk-bakteriologiska

undersökningen återkräves av djurägaren. För nötkreatur, som nedslaktats på grund av att djuret vid klinisk-bakteriologisk undersökning, som företagits i anslutning till kontrollundersökning med tuberkulin, befunnits behäftat med smittfarlig tuberkulos, äger djurägaren av statsmedel erhålla viss ersättning.

Hushållningssällskap, som önskar anordna bekämpande av tuberkulos i smittfarlig form, äger enligt sistberörda kungörelse erhålla statsbidrag därtill. Djurägare, som önskar vinna anslutning till av hushållningssällskap anordnat bekämpande, skall, bland annat, avgiva förbindelse att årligen under viss tid underkasta samtliga nötkreatur över två års ålder klinisk undersökning. Giver sådan undersökning anledning till antagande, att djur är behäftat med tuberkulos i smittfarlig form, skall prov från djuret bakteriologiskt undersökas. Bliver antagandet därvid bekräftat, skall djuret, vid särskilt stadgat äventyr, inom viss tid nedslaktas. Denna form av tuberkulosbekämpande plägar benämnas den Ostertagska metoden. För nötkreatur, som nedslaktas på grund av att tuberkulos i smittfarlig form upptäckts vid andra eller därefter följande klinisk-bakteriologisk undersökning, sedan djurägaren anslutit sig till bekämpandet, må djurägaren erhålla viss ersättning av statsmedel. Ersättningen utgår med högre belopp, under förutsättning att djurägaren inrättat en särskild, betryggande isolerad friskavdelning, där djuren kontrolleras genom tuberkulinundersökning, samt att den reagerande delen av besättningen ej underhålles genom nyförvärv. Då dessa båda moment tillkomma i tuberkulosbekämpandet, säges bekämpandet äga rum enligt den Bangska metoden. Önskar djurägare inom område, där hushållningssällskap icke anordnat bekämpande av tuberkulos i smittfarlig form, med bidrag av statsmedel bekämpa dylik tuberkulos, ankommer det på medicinalstyrelsen att vidtaga de åtgärder med avseende å tuberkulosarbetets bedrivande och övervakande, som eljest skolat åvila hushållningssällskapet.

Enligt av medicinalstyrelsen med stöd av sistberörda kungörelse den 25 augusti 1934 utfärdat reglemente med föreskrifter för statsunderstött bekämpande av tuberkulos i smittfarlig form hos nötkreatur (Ser. B, nr 31) åligger det deltagare i sådant bekämpande att minst en gång om året omsorgsfullt rengöra och desinfektera sin ladugård samt att städse vinnlägga sig om ordning och renlighet i densamma. I samma reglemente stadgas, att med besättning, som är ansluten till bekämpandet, ej må införlivas nyförvärvat djur, med mindre det dessförinnan undersökts av legitimerad veterinär och därvid befunnits icke förete tecken på tuberkulos i smittfarlig form.

Slutligen må erinras, att enligt gällande bestämmelser angående användningen av de medel, som inflyta genom upptagande av mjölkavgift, såsom villkor för erhållande av prisutjämningsbidrag uppställts, att sökande vid betalning av mottagen mjölk tillämpar de bestämmelser, som av statens jordbruksnämnd må hava meddelats angående tilläggspris för mjölk från kreatursbesättningar, inom vilka bekämpande av tuberkulos äger rum. Statens jordbruksnämnd äger vidare, på framställning av svenska mejeriernas riksförening, såsom dylikt villkor föreskriva, att sökande vid inköp av mjölk tillämpar kvalitetsbetalning enligt av nämnden godkända grunder.

Några lagbestämmelser om pastörisering av konsumtionsmjölk finnas för närvarande icke. Däremot äro föreskrifter om pastörisering av till kreatursföda avsedd mjölk meddelade i lagen den 6 juni 1925, nr 382, ändrad genom lagen den 23 oktober 1936, nr 548. Jämligt lantbruksstyrelsens kungörelse

den 11 maj 1935 (nr 3) med särskilda föreskrifter för begagnande av svenska smörprovningarnas varumärke för smör (runmärket) fordras vidare för nämnda begagnade, bland annat, att grädden eller mjölken, som användes vid smörberedningen, pastöriserats till minst 80 grader Celsius.

Mjölk- och mejeriutredningens betänkande.

Allmänna synpunkter.

Efter att ha lämnat en översikt över bestämmelser i vissa främmande länder beträffande konsumtionsmjölk, särskilt med hänsyn till dennas pastörisering (sid. 16—23), har mjölk- och mejeriutredningen i sitt betänkande kommit in på frågan, huruvida särskilda föreskrifter rörande sådan mjölk och dess behandling kunde anses behövliga i vårt land. Härutinnan har utredningen anfört bland annat följande.

Att mjölk kunde överföra sjukdomar från djuren och från de människor, som vore sysselsatta vid mjölkens produktion och behandling, till konsumenterna vore, såsom framginge av den förebragta litteraturutredningen, ovedersägligen bevisat. Tuberkulos, undulantfeber, halsfluss, scharlakansfeber, difteri, tyfus, paratyfus, rödsot och kolera vore sålunda sjukdomar, vilkas smittämnen kunde spridas med mjölk. Enstaka sjukdomsfall förorsakade av hygieniskt bristfällig mjölk och epidemier, vid vilka mjölk varit smittospridare, hade förekommit och förekomme även i vårt land i en sådan omfattning, att enbart detta förhållande enligt utredningens mening påkallade prohibitiva åtgärder. Det kunde härvid påpekas, att någon statistik icke funnes i Sverige, varur uppgifter kunde erhållas rörande smittkällorna vid alla epidemier. De registrerade fallen av mjölkepidemier torde därför i själva verket endast utgöra en del av dem, som verkligen förekommit.

Förutom de i och för sig beklagliga, direkta följderna av att smittämnen förekomme i mjölk hade detta förhållande mindre önskvärda indirekta verkningar. Det vore nämligen tydligt, att de risker, som verkligen kunde förefinnas vid förtärandet av mjölk, bidroge att misstänkliggöra och impopularisera mjölken och därigenom verka återhållande på konsumtionen, särskilt då epidemier uppträdde, vilka kunde misstänkas härröra från mjölk.

Icke enbart den eventuella förekomsten av smittämnen vore avgörande för mjölkens lämplighet och värde som födoämne. Flertalet arter av de icke direkt patogena mikroorganismer, vilka förekomme i mjölk i större eller mindre antal, kunde på ett eller annat sätt inverka menligt på mjölkens värde ur olika synpunkter. Då det gällde dessa bakterier vore den allmänna hygienen vid mjölkens produktion av den allra största betydelse. Genom tillfälligheter, såsom plötsligt uppträdande digestionsrubbningar hos djuren, kunde emellertid även mjölk från en som regel mycket välskött ladugård komma att innehålla ett så stort antal bakterier, att mjölken därav toge direkt skada och bleve mer eller mindre onjutbar. Det vore tyvärr ännu icke ovanligt, att den av producenterna till mejerierna levererade eller till konsumenterna direkt försålda mjölken vore av i hög grad bristfällig allmän bakteriologisk beskaffenhet, ehuru förhållandena helt visst efter hand förbättrats tack vare åtgärder av olika slag. På mjölk avsedd för direkt konsumtion måste emellertid även i detta avseende ställas alldeles särskilt stora fordringar, helst som avsevärd tid kunde förflyta, innan mjölken verkligen förtärdes eller an-

vändes i hushållet, oftast betydligt längre tid än det i regel dröjde från produktionen och till mjölkens förarbetning i mejeriet.

De hittills gällande lagliga bestämmelserna beträffande beskaffenheten hos försåld mjölk, vilka vore begränsade till hälsovårdsstadgans fordringar, hade sålunda enligt utredningens mening icke visat sig vara till fyllest, särskilt när det gällde den för direkt konsumtion avsedda mjölken. Det borde härvid framhållas, att det vid sidan av försäljningen av kontrollmjölk och mjölk, som varit föremål för pastörisering, även i mycket stor utsträckning förekomme försäljning av konsumtionsmjölk, som icke behövde vara underkastad någon särskild behandling och ej heller, med undantag för ett fåtal samhällen, vore föremål för annan kontroll än den, som tillsynen över hälsovårdsstadgans efterlevnad förutsatte. Ifrågavarande kontroll, som endast utövades genom mera sporadiskt förekommande provtagningar och undersökningar, måste betraktas såsom i hög grad otillräcklig för att garantera en hygieniskt någorlunda tillfredsställande mjölk. Den allra största delen av försåld konsumtionsmjölk torde för övrigt icke vara underkastad någon som helst kontroll av här ifrågavarande slag.

Rörande de olika åtgärder, som från samhällets sida kunna ifrågakomma för erhållande av hygieniskt tillfredsställande konsumtionsmjölk, och dessa åtgärders praktiska genomförbarhet har utredningen anfört i huvudsak följande.

Då det gällde att minska eller helt eliminera mjölkens smittfarlighet hade man två vägar att välja. Antingen måste man söka förhindra smittämnets inkommande i mjölken eller också genom en eller annan behandling av densamma befria den från eller förstöra eventuellt inkomna smittämnen. I förra fallet bleve det alltså frågan om en produktionskontroll av bl. a. medicinsk och veterinärmedicinsk art omfattande dels de personer, som sysselsattes vid mjölkens produktion och behandling, dels de mjölkproducerande djuren ävensom de övriga djur, som eventuellt vore uppställda i det stall, vari mjölken producerades. Det sade sig självt, att genomförandet av en fullt effektiv kontroll av denna art och vidtagandet av sådana åtgärder, som kunde garantera produktionen av en absolut smittfri mjölk vid alla de ladugårdar, som levererade mjölk till direkt konsumtion, måste medföra mycket stora svårigheter och dryga kostnader.

Effekten i skyddshänseende av en sådan kontroll vore givetvis beroende av bland annat tätheten av inspektionerna, men så länge den icke hade formen av en mera direkt och ständig övervakning, som dock måste anses praktiskt ogenomförbar i stort, kunde helt naturligt sjukdomsfall hos människor och djur ävensom andra förändringar inträda emellan inspektionerna. Personalens omdömesförmåga, vaksamhet, kunnighet, ärlighet och andra svårkontrollerbara faktorer spelade därvid en stor roll för förändringens upptäckande på ett så tidigt stadium, att ogynnsamma konsekvenser av densamma kunde förhindras.

Ehuru sålunda även en relativt omfattande produktionskontroll icke syntes kunna erbjuda säkra garantier emot smitta genom mjölk, vore därmed givetvis ingalunda sagt, att produktionskontroll vore utan värde såsom skydd mot sådan smitta. Tvärtom bidroge den helt naturligt även i sina enklare former till att åstadkomma förbättrade förhållanden i fråga om mjölkens hygieniska beskaffenhet. Det vore emellertid utredningens uppfattning, att det måste bereda stora svårigheter att enbart på denna väg inom överskådlig tid nå fram till ett i allmänhet mera tillfredsställande tillstånd beträffande den till direkt konsumtion försålda mjölkens beskaffenhet i berörda avseende.

Det syntes utredningen självfallet, att en behandling, varigenom eventuella smittämnen ävensom mikroorganismer över huvud taget förstördes i varje försålt parti mjölk, i och för sig skulle erbjuda en säkrare garanti för en hygieniskt klanderfri mjölk än vilken som helst i praktiken genomförbar form av produktionskontroll. Sedan länge hade man också tillämpat värmebehandling av konsumtionsmjölk i avsikt att göra densamma smittfri ävensom mera hållbar, och pastöriseringen, som vore en relativt billig behandlingsform, hade vunnit och vunne alltmera terräng även i fall där regleringar i denna riktning genom tvångsbestämmelser i en eller annan form icke förekomme. I vad mån och till vilken utsträckning en sådan behandling borde föreskrivas för konsumtionsmjölk i syfte att åstadkomma förbättrade förhållanden inom denna viktiga gren av vårt folks livsmedelsförsörjning måste emellertid bliva beroende av ett flertal betydelsefulla faktorer, vilka utredningen i det följande ville söka bedöma.

Genom upphettning av mjölk till en tillräckligt hög temperatur under viss tid kunde den med säkerhet befrias från smittämnen. Enär emellertid genom dylik behandling vissa av mjölkens värdefulla originära beståndsdelar eller egenskaper kunde röna ogynnsam påverkan i olika riktningar, varigenom mjölkens värde såsom födoämne nedsattes, vore möjligheterna beträffande tid och temperatur för värmebehandlingen begränsade. Såsom resultat av strävandena att finna ett behandlingssätt med betryggande hygienisk effekt men minsta inverkan i övrigt på mjölken hade för konsumtionsmjölkens vidkommande tvenne metoder framkommit, vilka fått en mera vidsträckt praktisk användning. Under några decennier hade den s. k. långtidspastöriseringen varit i bruk, varvid mjölken upphettades till 60 à 63° C. under 20 à 30 minuter. Denna form av pastörisering, som ur rena driftssynpunkter hade väsentliga nackdelar, hade under de senare åren alltmera ersatts av en annan behandlingsmetod, som benämndes lågpastörisering och vilken innebure en upphettning till obetydligt över 70° C. under relativt mycket kort tid. Denna behandling hade gentemot långtidspastöriseringen bland andra de praktiska fördelarna, att den krävde mindre utrymme och toge kortare tid i anspråk. Samma apparat kunde vidare användas för såväl konsumtionsmjölkens som produktmjölkens pastörisering.

Av den sammanställning av utdrag ur mejerilitteraturen rörande konsumtionsmjölkens pastörisering, vilken såsom bilaga åtföljde betänkandet, syntes otvetydigt framgå, att båda metoderna under vissa förutsättningar kunde fylla mycket högt ställda anspråk såväl i hygieniskt avseende som i fråga om bevarandet av mjölkens ursprungliga egenskaper i fysiologiskt avseende.

Av tillgängliga undersökningsresultat kunde man icke draga annan slutsats än den att en riktigt utförd pastörisering i lämpliga apparater ifråga om flertalet smittämnen erbjöde en absolut garanti och i fråga om alla smittämnen medförde nära nog riskfrihet. Pastöriseringsmetodernas tillförlitlighet i hygieniskt avseende vid den praktiska tillämpningen vore dock helt naturligt beroende av de därvid använda apparaternas konstruktion och därav betingade arbetssätt.

Såsom argument mot införandet av obligatorisk pastörisering hade framhållits, att särskilt sådan mjölk, som producerats under mindre goda hygieniska förhållanden, ofta efter pastöriseringen erhölle mindre önskvärda egenskaper, vilket skulle bero på att mjölken, i stället för att såsom obehandlad mjölk surna, skulle undergå en förruttnelseprocess på grund av att mjölksyrabakterierna dödats vid pastöriseringen. Härutinnan ville utredningen erinra, att i de allra flesta fall även en låg- eller långtidspastöriserad mjölk så småningom surnade, men att det vore otvivelaktigt, att pastöriseringen särskilt i en före värmebehandlingen dåligt behandlad mjölk i för surnandet

ogynnsam riktning kunde förskjuta förhållandet mellan syrabildande och andra bakterier, särskilt sporbildande. Den surnade, pastöriserade mjölken finge därför ofta icke samma goda smak och andra egenskaper som en surnad opastöriserad mjölk. Härvid vore dock att märka, att en dåligt behandlad mjölk, även om den icke värmebehandlats, vid förvaring ofta efter kort tid erhölle mindre önskvärda egenskaper. I vilken riktning en mjölk förändrades vid förvaring hos konsumenterna vore för övrigt i hög grad beroende av de förhållanden, under vilka mjölken förvarades. Det vore ett ofrånkomligt faktum, att mjölk, vare sig den vore rå eller pastöriserad, vore ett mycket ömtåligt födoämne, som icke under några förhållanden borde förvaras längre tid. I fråga om mjölk, som skulle drickas som »söt mjölk» eller såsom sådan användas i hushållet, erbjöde pastöriseringen den obestridliga fördelen, att mjölkens hållbarhet därigenom förlängdes.

Vad beträffade pastöriseringens inverkan på mjölkens egenskaper i kemiskt och fysiologiskt hänseende, syntes denna icke vara av den omfattning eller betydelse, att den kunde anföras som vägande skäl emot föreskrifter om pastörisering av konsumtionsmjölk.

Utredningen har sålunda funnit, att vägande betänkligheter icke anförts eller för närvarande kunde anföras emot tvångsföreskrifter rörande pastörisering av konsumtionsmjölk enligt härför lämpliga metoder nämligen långtids- och lågpastörisering. Såvitt utredningen kunde bedöma, hade man tvärtom i en dylik pastörisering ett hjälpmedel, som i många fall kunde vara av utomordentlig betydelse, när det gällde att säkerställa en tillfredsställande hygienisk beskaffenhet hos mjölken. Emellertid ansåge utredningen, att vissa skäl kunde anföras mot en tvångsvis föreskriven pastörisering av all saluförd konsumtionsmjölk med undantag för s. k. kontrollmjölk, i den mening detta begrepp i allmänhet fattades. Dessa skäl bottnade i praktiska svårigheter i samband med en dylik åtgärds genomförande och i vissa betänkligheter beträffande dess konsekvenser i andra avseenden än de rent hygieniska. Utredningen har härutinnan anfört följande.

Skulle ett samhälle kunna förses med pastöriserad mjölk, förutsatte detta befintligheten av ett mejeri eller en pastöriseringsanläggning i själva samhället eller dess omedelbara närhet. Det måste nämligen anses strida mot fundamentala lämplighetssynpunkter, att ett samhälles mjölkförsörjning på grund av tvångsföreskrifter måste omhänderhavas av ett mer eller mindre avlägset liggande mejeri. I vårt land förekomme många samhällen, där mejerianläggning saknades, och nämnda förhållande skulle därför icke bliva sällsynt, såvida icke dispens från tvångsåtgärdernas giltighet i dylika fall beviljades. Dispensförfarande syntes emellertid i ett fall som detta vara mindre lämpligt, helst om förhållandena skulle tvinga till ett flertal undantag från en eventuell förordnings giltighet. Det syntes nämligen mindre rationellt att göra tillämpningen av vissa genom lag fastställda tvångsföreskrifter, som avsåge att tillförsäkra konsumenterna en hygieniskt tillfredsställande mjölk, beroende av huruvida på orten funnes mejerianläggning. Det vore givet, att en epidemi genom de konsekvenser, den kunde få, vore en betydligt allvarligare företeelse i ett större än i ett mindre samhälle, och det syntes därför väl berättigat, att vissa hälsovården berörande föreskrifter vore strängare i förra fallet än i senare, något som också enligt gällande hälsovårdsstadga redan nu i vissa fall förekomme. I flertalet av våra större städer och andra samhällen funnes visserligen mejerier, men många tättbebyggda orter med betydande invånarantal saknade, som nämnts, dylika anläggningar. Det skulle

därför, om dispensförfarande tillämpades i fråga om orter, där mejeri saknades, icke sällan inträffa, att bestämmelserna om obligatorisk pastörisering skulle vinna tillämpning på en plats, medan befolkningen i en annan ort av liknande typ och storlek bleve utan några som helst skyddsåtgärder av det slag, pastöriseringen avsåge att utgöra.

Att den pastöriserade mjölkens fördelar framför den opastöriserade i allmänhet uppskattades av konsumenterna bevisades av den mycket stora och alltjämt ökade utbredning pastörisering av konsumtionsmjölk fått i vårt land. Knappast något mejeri, som bedreve försäljning av konsumtionsmjölk i större omfattning, torde numera underlåta att pastörisera densamma, och tillämpandet av en sådan behandling hade ofta visat sig vara en god hjälp i konkurrensen i sådana fall, då flera företag på en plats tävlat om konsumenterna. Enligt en inom svenska mejeriernas riksförening gjord sammanställning skulle av de 730 berörda mejerierna under 1933 ha försålts 325.3 millioner kg konsumtionsmjölk. Av denna kvantitet hade 249.2 millioner kg eller 76.6 % uppgivits vara pastöriserad.

Det torde emellertid å andra sidan icke kunna förnekas, att vissa personer av smakskäl eller ur andra synpunkter bestämt föredroge rå mjölk framför pastöriserad. Även om de föregivna skälen i många fall helt säkert vore ogrundade, förefölle det utredningen icke lämpligt, att försäljningen av rå mjölk i vissa fall försvårades, så att praktiskt taget förbud däremot skulle föreligga, eller att konsumenterna på vissa platser men icke på andra på en gång genom lagbestämmelser skulle avskäras från möjligheterna att välja mellan rå och pastöriserad vara vid tillgodoseendet av sitt behov av konsumtionsmjölk.

På grund av de anförda synpunkterna ansåge utredningen, att det skulle vara mindre lämpligt, om på en gång vidtoges en så genomgripande åtgärd, som ett lagstadgat pastöriseringstvång för all konsumtionsmjölk med undantag för så kallad kontrollmjölk skulle innebära. Såsom tidigare framhållits, ansåge emellertid utredningen, att åtgärder för säkerställandet av en bättre hygienisk kvalitet särskilt hos den mjölk, som opastöriserad försåldes till direkt konsumtion, vore i hög grad påkallade. Andra utvägar hade därför övervägts, vilka utan att medföra allt för långt gående och mindre önskvärda konsekvenser kunde tänkas medföra väsentligt förbättrade förhållanden.

Utredningen hade därvid utgått från den uppfattningen, att det från vissa synpunkter kunde anses önskvärt, att såväl pastöriserad som rå mjölk av försvarlig hygienisk beskaffenhet kunde saluföras till väsentligen samma pris. De kvalitetsförbättrande åtgärderna borde därför icke medföra sådan höjning av priset på opastöriserad mjölk, att den bleve av nämnvärd ekonomisk betydelse för någon, som önskade tillgodose sitt behov av konsumtionsmjölk med dylik vara. Fordringarna på den i rått tillstånd försålda konsumtionsmjölken borde sålunda visserligen ställas högre, än vad som för närvarande vore fallet, men å andra sidan icke så högt, att deras tillgodoseende skulle innebära så stor merkostnad, som exempelvis produktionen av kontrollmjölk droge. Någon mera omfattande produktionskontroll kunde under sådana förhållanden icke nu tänkas komma i fråga.

Förslag till ny lagstiftning.

De synpunkter, som av mjölk- och mejeriutredningen sålunda framhållits, ha varit vägledande vid utarbetandet av det utav utredningen framlagda lagförslaget. Jag övergår nu till att redogöra för huvudgrunderna i detta förslag.

Såsom av lagens rubrik framgår gäller lagen endast sådan mjölk och grädde, som är avsedd att direkt förbrukas till människoföda. Lagen föreslås skola tillämpas i städer, köpingar och municipalsamhällen. Efter framställning av vederbörande kommunala myndighet eller av medicinalstyrelsen skall dock Kungl. Maj:t äga förordna om lagens tillämpning jämväl inom annat samhälle eller del därav. Lagförslaget inrymmer å andra sidan befogenhet för Kungl. Maj:t att på grund av särskilda skäl meddela dispens från lagens tillämpning. I förslaget stadgas, att inom område, varå lagen äger tillämpning, må försäljas allenast mjölk eller grädde, vilken, på sätt Kungl. Maj:t föreskriver, undergått värmebehandling, eller, efter särskilt tillstånd av hälsovårdsnämnden, mjölk eller grädde, vilken härrör från viss i tillståndet angiven nötkreatursbesättning. Sådant tillstånd skall avse viss tid ej överstigande ett år och må ej lämnas med mindre, på sätt medicinalstyrelsen skall äga föreskriva, styrkts, antingen att besättningen i sin helhet är att anse såsom reaktionsfri med hänsyn till tuberkulos eller att hela besättningen eller den del därav, som icke är att anse såsom reaktionsfri i nämnda bemärkelse, är ansluten till det statsunderstödda bekämpandet av tuberkulos i smittfarlig form hos nötkreatur. Det skall åligga hälsovårdsnämnd att återkalla lämnat tillstånd, så snart nämnden erhållit kännedom om att förutsättningarna för detsamma icke längre äro för handen. Lagförslaget upptager därjämte vissa ordningsföreskrifter. Till dessa torde jag få återkomma i det följande. Förbrytelse mot lagen föreslås skola beläggas med dagsböter.

I sin *motivering* till lagförslaget har utredningen anfört följande.

De förhållanden, under vilka den statliga tuberkuloskampen numera bedrives i vårt land, torde möjliggöra för de flesta mjölkproducenter att deltaga i densamma utan att utgifterna härför medförde nämnvärd ökning i produktionskostnaderna per liter mjölk. På grund härav syntes det utredningen möjligt och lämpligt att såsom villkor för rätten att från en besättning avyttra mjölk i opastöriserat tillstånd till direkt konsumtion åtminstone uppställa den fordran, att besättningen vore ansluten till den statliga tuberkuloskampen. Visserligen vore tuberkelsmitta endast en av de risker, som förtärandet av rå mjölk medförde, men den vore dock ett relativt ofta förekommande smittämne i mjölk och innebure allvarliga faror. Dessutom syntes de åtgärder av allmänt hygienisk innebörd, som ålades de i den statliga tuberkuloskampen deltagande djurägarne, även om sjukdomskampen vore begränsad till den kliniska metoden, kunna innebära vissa garantier för en bättre allmänt hygienisk beskaffenhet hos den producerade mjölken.

Det vore givetvis ur hygieniska synpunkter önskvärt att kräva, att besättning, varifrån rå mjölk försåldes till direkt konsumtion, skulle vara reaktionsfri med hänsyn till tuberkulos. Inom betydande områden av vårt land förekomme emellertid ännu endast ett relativt fåtal i nämnda bemärkelse reaktionsfria besättningar. Då det dessutom ofta krävde avsevärd tid att fullständigt utrota tuberkulos i en besättning, syntes det för närvarande endast vara möjligt att fordra deltagande i den statliga tuberkuloskampen enligt den kliniska metoden. Då begreppet kontrollmjölk alltid innebure mjölk från reaktionsfri besättning, skulle denna bestämmelse icke medföra några konsekvenser för handeln med dylik mjölk.

Utredningen vore fullt medveten om att den sålunda föreslagna åtgärden icke vore tillräcklig för att möta de krav, som borde uppställas på en kon-

sumtionsmjölk, om denna skulle kunna anses vara av fullt tillfredsställande hygienisk beskaffenhet. Den förordade bestämmelsen torde dock kunna anses vara ett betydelsefullt steg i riktning mot bättre tillstånd på konsumtionsmjölksmarknaden. De komplicerade och många gånger ömtåliga förhållandena på detta område krävde en viss försiktighet och syntes icke medgiva vidtagandet på en gång av mera genomgripande eller vittgående åtgärder.

I anslutning till den föregående framställningen ville utredningen föreslå, att inom vissa samhällen till direkt förbrukning endast finge försäljas sådan mjölk, som härrörde från kreatursbesättningar, vilka genom att vara anslutna till den statliga tuberkuloskampen vore underkastade regelbunden kontroll i tuberkuloshänseende, eller mjölk, som undergått pastörisering. Med mjölk till direkt förbrukning (konsumtionsmjölk) borde enligt utredningens mening avses även mjölk, som försåldes till bagerier, konditorier, restauranger och liknande inrättningar. Dessa föreskrifter borde vidare avse såväl oskummad mjölk som skummjölk. Båda dessa slagen varor torde emellertid innefattas i begreppet mjölk. Det syntes utredningen vidare naturligt, att samma bestämmelser skulle gälla även för grädde, som försåldes till direkt konsumtion. Genomförandet av dessa föreskrifter torde icke vare sig för producenter, mejerier eller konsumenter medföra ekonomiska konsekvenser av sådan betydelse, att dessa borde få lägga hinder i vägen för lösandet i angiven riktning av denna för folkhygienen så betydelsefulla fråga.

I fråga om bestämmelsernas giltighetsområde torde det med hänsyn bland annat till möjligheten att genomföra en nöjaktig kontroll vara nödvändigt att tillsvidare begränsa detsamma till vissa samhällen. Härvid hade inom utredningen övervägts möjligheten av bestämmelsernas begränsning till samhällen med visst minimiantal invånare. För en sådan begränsning talade bland annat den tidigare åberopade omständigheten, att strängare hygieniska bestämmelser med hänsyn till faran för uppkomsten av epidemier vore berättigade i samhällen av viss storleksordning. Mot en sådan begränsning talade i synnerhet svårigheten att i vissa fall fastslå, vad som vore att mena med ett samhälle. På grund härav hade utredningen stannat vid att såsom huvudregel föreslå, att bestämmelsernas tillämplighet begränsades till städer, köpingar och municipalsamhällen. Med hänsyn till det synnerligen ringa antalet invånare i vissa sådana samhällen och säregna lokala förhållanden torde möjligheter till dispens emellertid icke böra vara helt uteslutna. Sådan dispens syntes böra lämnas av Kungl. Maj:t.

Emellertid funnes många tättbebyggda orter, som utan att tillhöra någon av nämnda kategorier hade ett betydligt större antal invånare än många dithörande samhällen. Det vore givetvis i lika grad önskvärt, att samma fordringar beträffande konsumtionsmjölken och grädden gällde även i sådana samhällen. Vid övervägande av olika utvägar till lösning av denna fråga hade utredningen stannat vid att bestämmelserna borde kunna göras tillämpliga även i sådana samhällen efter framställning hos Kungl. Maj:t antingen från vederbörande kommunala myndighet eller från medicinalstyrelsen. Härvidlag torde medicinalstyrelsen böra tillse, att bestämmelserna bleve tillämpade i största möjliga utsträckning i mera tättbebyggda samhällen.

Med hänsyn till kontrollen torde det vara nödvändigt, att försäljning av rå mjölk eller grädde till direkt konsumtion endast finge äga rum efter inhämtat tillstånd. Dylikt tillstånd torde av samma skäl böra avse endast viss kreatursbesättning, oberoende av huruvida mjölken försåldes av mejeri, enskild producent eller handlande. Tillståndet torde böra inhämtas av den person eller det företag, som skulle försälja mjölken direkt till konsument. Frågan om vilken myndighet, som borde lämna tillståndet, sammanhängde bland annat intimt med kontrollens ordnande och villkoren för rätten att

erhålla tillstånd. Vissa skäl syntes tala för att centralisera licensgivningen, i vilket fall tillstånden torde böra lämnas av medicinalstyrelsen. Då det med hänsyn bland annat till kontrollen vore önskvärt att härvidlag erhålla medverkan av de lokala myndigheterna, hade det emellertid synts utredningen lämpligt att undvika sådan centralisering. Tillstånden torde i stället böra meddelas av hälsovårdsnämnden i den kommun, där mjölken skulle försäljas, varvid försäljningen ansåges äga rum, där varan avlämnades till konsumenten. Nu föreslagna bestämmelser, vilka icke avsåge att upphäva hälsovårdsstadgans föreskrifter om mjölk, torde innebära, att rätt till försäljning av kontrollmjölk komme att förutsätta innehav av tillstånd, som nu avsåges.

Den som ville sälja rå konsumtionsmjölk eller grädde torde alltså genom intyg böra visa, antingen att kreatursbesättningen, varifrån mjölken eller grädden härrörde, i sin helhet vore att anse såsom reaktionsfri med hänsyn till tuberkulos, eller att hela besättningen eller den del därav, som icke vore att anse såsom reaktionsfri i nämnda bemärkelse, vore ansluten till det statsunderstödda bekämpandet av tuberkulos i smittfarlig form hos nötkreatur. Med hänsyn till kontrollen hade det synts utredningen lämpligt, att tillstånd ej finge lämnas för längre tid än ett år. För erhållande av nytt tillstånd erfordrades sålunda, att sökanden ånyo styrkte förhandenvaron av något av de två uppställda villkoren.

De två nyssnämnda alternativa villkoren, vilka utredningen ansåge böra uppställas för rätten att sälja rå konsumtionsmjölk eller grädde, torde emellertid behöva kompletteras genom närmare bestämmelser. Det syntes sålunda nödvändigt att fastslå, under vilka förutsättningar en kreatursbesättning vore att anse såsom reaktionsfri med hänsyn till tuberkulos. Den tidigare omnämnda kungörelsen av den 30 juni 1934, som reglerade det statsunderstödda bekämpandet av tuberkulos hos nötkreatur, syntes icke heller giva tillräcklig ledning för att avgöra, när en besättning skulle anses vara ansluten till detta bekämpande. Kompletterande bestämmelser i dessa avseenden syntes därför erforderliga. Det torde även vara nödvändigt att närmare fixera, vad som i detta sammanhang skulle förstås med begreppet kreatursbesättning. Då dessa frågor vore av övervägande veterinär natur, torde de närmare föreskrifter, som härvidlag skulle bliva erforderliga, böra utfärdas av medicinalstyrelsen. I detta sammanhang borde även beaktas, att tuberkulos hos nötkreatur inom stora delar av Norrland, Dalarna och Gotland vore tämligen sällsynt. Mindre stränga villkor kunde därför måhända uppställas för dessa landsdelar. Sålunda vore det exempelvis tänkbart, att vissa områden kunde anses fria från nötkreaturstuberkulos, utan att vederbörande djurägare deltoge i den statliga tuberkuloskampen.

På medicinalstyrelsen torde det ytterligare böra ankomma att bestämma, vem som skulle vara behörig att utfärda och bestyrka nu avsedda intyg. Utredningen hade närmast utgått ifrån att intyg om att viss besättning vore att anse som reaktionsfri med hänsyn till tuberkulos borde meddelas av medicinalstyrelsen eller vederbörande tjänsteveterinär. Huruvida viss besättning vore ansluten till det statsunderstödda bekämpandet av tuberkulos i smittfarlig form hos nötkreatur, torde lättast avgöras av medicinalstyrelsen och hushållningssällskapen, som ledde ifrågavarande verksamhet. Ett viktigt önskemål vore givetvis, att medicinalstyrelsen, som torde få utarbeta formulär för intyg och undersökningsprotokoll, kunde träffa sådana anordningar för dessas utfärdande, att de kunde erhållas utan större kostnader.

Meddelade tillstånd borde givetvis kunna återkallas, när förutsättningarna för deras meddelande icke längre vore för handen. Jämväl härvidlag torde det böra ankomma på medicinalstyrelsen att genom anvisningar till hus-

hållningssällskapen och i deras tjänst stående veterinärer ävensom till tjänsteveterinärer sörja för att underrättelse angående sådana ändrade förutsättningar hos viss besättning omedelbart rapporterades till vederbörande hälsovårdsnämnd.

Beträffande pastöriseringens utförande och kontrollen över lagens tillämpning har utredningen anfört följande.

Av litteraturutredningen framginge, att pastöriseringens hygieniska effekt och dess inverkan på mjölken i övrigt vore beroende av flera faktorer såsom behandlingens utförande och apparaternas konstruktion. Endast sådana apparater syntes böra godkännas, vilka vore av en typ, som efter provning vid statens maskin- och redskapsprovningsanstalter visat sig vara av den beskaffenhet, att de av anstalten kunde förordas. Såvitt utredningen hade sig bekant, funnes bland de inom landets mejerier redan nu befintliga pastörerna näppeligen någon, som icke tillhörde officiellt provade typer.

Temperaturen och tiden för upphettningen ävensom eventuellt andra detaljer rörande värmebehandlingen syntes böra fastslås bland annat med ledning av de vunna provningsresultaten.

Vissa vetenskapliga undersökningsresultat syntes tyda på, att en upprepad pastörisering av mjölk minskade dennas värde särskilt såsom spädbarnsföda. Då ett dylikt förfaringssätt dessutom i vissa fall syntes kunna gynna utvecklingen av mindre önskvärda bakterier, torde en ompastörisering av redan förut värmebehandlad mjölk icke böra vara tillåten.

Rening av mjölken före pastöriseringen antingen genom silning eller centrifugering bidroge enligt flera undersökningar till att höja pastöriseringseffekten, och en sådan förbehandling av mjölken syntes därför böra föreskrivas.

Då det vore av stor betydelse för den pastöriserade mjölkens och gräddens hållbarhet, att de förvarades vid låg temperatur, torde föreskrift böra finnas om den pastöriserade varans omedelbara nedkylning till högst 10° C och dess förvaring vid en temperatur ej överstigande nämnda gradtal.

Utvecklingen på pastöriseringsteknikens område fortginge i mycket rask takt, och det vore givetvis synnerligen viktigt, att nya rön och erfarenheter så fort som möjligt vunne beaktande och att nykonstruktioner eller förbättringar utan onödigt dröjsmål komme till användning i största möjliga utsträckning. Det lämpligaste syntes därför vara, att det ankomme på Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifterna för pastöriseringen, och att de för genomförandet av de föreslagna åtgärderna erforderliga lagbestämmelserna erhölle en därefter lämpad formulering.

Kontrollen över lagens tillämpning syntes jämväl böra regleras genom författning utfärdad av Kungl. Maj:t.

Den enda form av kontroll, som kunde ifrågakomma, då det gällde efterlevnaden av föreskrifter om konsumtionsmjölks pastörisering, syntes vara driftskontroll. Mest önskvärd torde enligt utredningens mening en bakteriologisk kontroll vara, och dylik kontroll utövades också i flera länder. För närvarande syntes emellertid en sådan kontrollform ogenomförbar i vårt land bland annat på den grund, att vi icke förfogade över tillräckligt antal bakteriologiska laboratorier och tillräckligt antal härför utbildade bakteriologer. Den enda möjligheten syntes därför vara, att själva pastöriseringen kontrollerades. Det syntes härvid icke nödvändigt med en daglig och fortlöpande personlig övervakning, vilken skulle bliva alltför dyrbar. Pastöriseringsapparaterna kunde nämligen förses med termografer, som automatiskt registrerade temperaturen på mjölken i apparaten, och det syntes lämpligt, att de företag, som pastöriserade konsumtionsmjölk, ålades att förse sina apparater med dylika instrument. De skulle vidare vara skyldiga att förvara termo-

grammen en viss tid. Pastören borde dessutom hava sådan anordning att medelst kontrolltermometer kunde kontrolleras, att termografen angåve riktig temperatur.

För plattpastörernas vidkommande funnes termoregulatorer, vilka förhindrade, att mjölk, som icke blivit upphettad till visst gradtal, lämnade apparaten. De för närvarande i handeln förekommande konstruktionerna av dylika instrument ställde sig emellertid så dyra, att det icke syntes lämpligt att nu föreskriva sådana, så mycket mera som någon motsvarighet till dessa icke funnes ifråga om långtidspastörer. Långtidspastöriseringen utträngdes emellertid alltmera av lågpastöriseringen, vilket enligt utredningens mening vore en ur många synpunkter gynnsam utveckling. Det syntes vidare icke uteslutet, att nya och billigare konstruktioner av dylika termoregulatorer kunde framkomma. Dessa omständigheter gjorde det icke osannolikt, att effektivare kontroll över konsumtionsmjölkens pastörisering skulle bliva möjliggjord i en nära framtid.

Genom en kontroll av anfört slag hade man emellertid ingen möjlighet att påvisa, om mjölk eller grädde, som försåldes såsom pastöriserad, verkligen passerat pastöriseringsapparaten. Det torde emellertid icke ur någon synpunkt vara förenligt med det företags intressen, som hade pastöriseringsapparat, att underlåta pastörisering av en del av den mjölk eller grädde, som därifrån försåldes såsom pastöriserad. Ett sådant förfarande kunde dessutom lätt komma till vederbörande myndighets kännedom.

Övervakningen över att mejeri i övrigt följde ifrågavarande föreskrifter syntes kunna utövas i samband med kontrollen över pastöriseringen. Det torde enligt utredningens mening vara lämpligast, att tillsynen över mejerierna i berörda avseenden omhänderhades av därtill kvalificerade personer utsedda av vederbörande hälsovårdsnämnder, exempelvis tjänsteveterinärer, som ägde utbildning i animal födoämneskontroll, och åt vilka dylik kontroll, där sådan funnes, redan nu vore anförtrodd. Övervakningen över bestämmelsernas efterlevnad vid den direkta försäljningen av mjölk eller grädde från producenter till konsumenter syntes böra utövas av polismyndighet och hälsovårdsnämnd. Beträffande kontrollen över mejerierna syntes kunna ifrågasättas, om icke kostnaderna härför helt eller delvis borde bäras av mejerierna själva. Kontrollkostnaderna i övrigt torde däremot böra åvila hälsovårdsnämnderna.

Yttranden.

I de avgivna yttrandena har behovet av en lagstiftning av den art, varom nu är fråga, i allmänhet vitsordats. Endast *handelskamrarna i Karlstad, Gävle, Sundsvall* och *Luleå* samt *hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Kopparbergs län* hava ställt sig helt avvisande till den ifrågasatta lagstiftningen. Förstnämnda handelskammare har, under framhållande av svårigheten att kontrollera den föreslagna lagens efterlevnad, ifrågasatt huruvida ej det med lagen avsedda syftet skulle kunna uppnås på frivillighetens väg. Ett mycket billigt och effektivt sätt att främja marknadsförandet av kontrollmjölk, mjölk från reaktionsfria besättningar och pastöriserad konsumtionsmjölk vore, att hälsovårdsmyndigheterna understödde propagandan för sådan mjölk, som främst borde komma ifråga till direkt konsumtion, eller själva lämnade upplysningar till allmänheten i sådant hänseende. En dylik reklam förefölle att bliva värdefullare än tvångsåtgärder. Jämväl handelskammaren i Gävle har ansett, att utvecklingen å ifrågavarande område bor-

de kunna lämnas åt sig själv utan statliga ingripanden. Den mest vägande invändningen, som kunde göras mot förslaget, vore, att det endast skulle avse sådana orter, där såväl hälsovårdsstadgans bestämmelser och med stöd därav meddelade föreskrifter som andra kontrollmöjligheter gjorde lagstiftningen minst nödvändig. Den schematisering, som statsingripanden alltid innebure, kunde på ett område som det ifrågavarande, där de lokala förhållandena vore mycket olika, vara till skada. Av vad utredningen anfört syntes vidare framgå, att någon effektiv kontroll över lagens efterlevnad icke i praktiken kunde genomföras. Bortsett från det principiellt betänkliga i att införa lagbestämmelser, vilkas efterlevnad icke kunde på ett tillfredsställande sätt kontrolleras, syntes i detta fall dylika kontrollmöjligheter vara av särskild betydelse. Handelskammaren i Sundsvall har avstyrkt förslaget utan motivering. Handelskammaren i Luleå har anfört, att ehuru smittorisk genom tuberkelbaciller i mjölk visserligen icke vore utesluten inom Norrbottens och Västerbottens län, den dock kunde betraktas såsom så ringa, att den icke motiverade åtgärder, vilka för en mängd småbrukare tedde sig opåkallade och betungande. Handelskammaren funne det därför önskligt att, om lagstiftningen ansåges oundgänglig i de egentliga jordbruksbygderna, de båda nordligaste länen likväl måtte undantagas från lagens tillämpning. Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Kopparbergs län har ansett sig ej kunna tillstyrka förslaget, då detta icke syntes vara ägnat att åstadkomma någon mera betydelsefull förbättring i de inom länet rådande förhållandena och då allmänheten inom de områden, förslaget avsåge, redan nu kunde erhålla prima mjölk. Huvudparten av den mjölk, som konsumerades i länets städer, köpingar och municipalsamhällen, tillhandahölles av Dalarnas mejeriförening, vilken levererade mjölk uteslutande från reaktionsfria besättningar. Denna mjölk vore dessutom till större delen lågpastöriserad (plattpastöriserad).

Lantbruksstyrelsen har ur principiell synpunkt haft flera erinringar att framställa mot förslaget. Styrelsen har anfört följande.

De vetenskapliga auktoriteterna syntes icke vara eniga om betydelsen ur olika synpunkter av pastörisering av mjölk. Sålunda syntes olika meningar råda om långtids- och lågpastöriseringens effektivitet i fråga om dödandet av skadliga mikroorganismer och smittoämnen. I allt fall torde det vara ovedersägligt, att mjölken genom pastöriseringen förlorade en del för den mänskliga organismen synnerligen värdefulla beståndsdelar. Utredningen hade också funnit det önskvärt och nödvändigt, att jämväl opastöriserad mjölk stode till konsumenternas förfogande. I sådant hänseende hade utredningen föreslagit, att mjölk från reaktionsfria besättningar eller sådana, som vore anslutna till den statsunderstödda kampen mot tuberkulos i smittfarlig form, skulle, efter medgivande av hälsovårdsnämnd, få försäljas opastöriserad.

Även om styrelsen delade utredningens uppfattning, att redan det intresse, som anslutningen till bekämpandet av tuberkulosen hos nötkreaturen visade, innebure en viss garanti för intresse jämväl för allmän hygien, hade styrelsen svårt att finna denna utgångspunkt för ett medgivande att försälja opastöriserad mjölk fullt rationell. Frånsett de egentliga människosjukdomar, som kunde spridas från ladugårdspersonal m. fl. genom mjölk, torde vissa andra sjukdomsalstrande mikroorganismer, som komme från ladugårdarna,

såsom smittämne till smittsam kastning samt streptococcer, ur sanitär synpunkt vara i stort sett lika farliga för människan som den bovina tuberkulosen. Därtill komme, att genom den utformning, förslaget fått, jämväl besättningar, som helt bestode av reagerande djur, blott de vore underkastade klinisk kontroll, skulle såsom producenter av konsumtionsmjölk ställas i samma klass som reaktionsfria besättningar. Huru betydelsefulla de föreslagna bestämmelserna än kunde vara såsom ett medel att stimulera anslutningen till kampen mot nötkreaturstuberkulosen, syntes det styrelsen, som om starka skäl talade för att någon annan form för ett eventuellt urval av besättningar för produktion av konsumtionsmjölk borde eftersträvas.

Styrelsen ville i detta sammanhang framhålla det till synes betänkliga däruti, att, såsom lagförslaget utformats, ägare till med tuberkulin icke undersökt eller under kontroll icke stående besättning skulle betagas möjligheten att leverera opastöriserad konsumtionsmjölk. Styrelsen syftade på de relativt stora områden av vårt land, som vore fria eller så gott som fria från nötkreaturstuberkulos. Här skulle ett genomförande av lagen innebära, att kontroll över djurens reaktionsfrihet måste införas, för så vitt icke meningen vore, att medicinalstyrelsen i sådana fall utan föregående undersökning skulle godkänna besättningar i dessa orter såsom reaktionsfria.

Mycket talade för att det varit bättre, om förslaget gått ut på ett urval av besättningar, som producerade konsumtionsmjölk, efter mera allmängiltiga hygieniska grunder samt på en kontroll från det allmännas sida över dessa besättningar och av dem producerad mjölk. Ur mejerihanteringens och mejeriorganisationernas synpunkter syntes en så ordnad form för tillhandahållande av opastöriserad konsumtionsmjölk icke vara mindre betydelsefull än den i betänkandet föreslagna formen. De med kontrollen förenade kostnaderna, som väl närmast skulle komma att falla på hälsovårdsmyndigheterna, torde icke vara så betungande, att de kunde väntas avskräcka från genomförande av en lämplig organisation beträffande en ur hälsosynpunkt så viktig fråga.

En annan, mera principiell invändning, som styrelsen tidigare framfört och fortfarande funne sig böra vidhålla mot ett pastöriseringstvång för konsumtionsmjölk, vore svårigheterna att åvägabringa en effektiv kontroll över ett sådant tvångs efterlevnad. Då pastörisering av konsumtionsmjölk till minst 80° C lätt medförde sådan smakförändring i mjölken, att denna av många icke gärna förtärdes, torde långtidspastörisering eller lågpastörisering bliva de mest allmänt förekommande formerna. För båda dessa pastöriseringsformer vore den temperatur, vartill mjölken upphettades, så låg, att den behandlade mjölken icke reagerade för de prov, genom vilka högpastöriserad mjölk kunde någorlunda tillfredsställande kontrolleras.

Redan tidigare, nämligen då det tillkommit styrelsen att handhava ej mindre de statliga åtgärderna i fråga om kampen mot nötkreaturstuberkulosen än även tillsynen över i samband med denna kamp stadgat pastöriseringstvång i fråga om till kreatursföda avsedd mjölk, hade styrelsen haft anledning överväga denna fråga. Då härvid spörsmålet om godkännande av långtidspastörisering behandlades, sökte styrelsen finna och praktiskt utforma någon användbar kontrollform men utan framgångsrikt resultat. Även med aldrig så noggranna anordningar för kontroll över att vederbörande apparatur fungerade tillfredsställande, återstode dock alltid den hittills, så vitt styrelsen kunnat finna, olösta frågan att kunna kontrollera, att icke mjölk utlämnades utan att alls hava passerat denna apparatur. Då den temperatur, vartill mjölken upphettades vid lågpastörisering, torde obetydligt avvika från den, som uppnåddes vid långtidspastörisering, syntes samma kontrollsvårigheter gälla i fråga om båda dessa former för pastörisering.

En nödvändig förutsättning för en tvingande lag med straffbestämmelser syntes dock vara, att lagens efterlevnad kunde kontrolleras och brott mot densamma efteråt påvisas. Vore så icke förhållandet, bleve lagen lätt ett tvång för den laglydige men utan vidare betydelse för den, som vill kringgå dess bestämmelser. Innan något ställningstagande till föreliggande förslag från denna utgångspunkt kunde ske, vore det enligt styrelsens förmenande nödvändigt, att utarbetade förslag till bestämmelser angående pastöriseringens utförande och därmed sammanhängande kontrollföreskrifter förelåge.

Lagen skulle principiellt gälla stad, köping och municipalsamhälle. Med den form för stadsbildning, som särskilt på senare tid tillämpats i det att ofta betydande områden av kringliggande landsbygd inkorporerats i städer, syntes en strikt tillämpning av den ifrågasatta lagen kunna vålla svårigheter, särskilt för sådana mindre jordbrukare inom dessa distrikt, som hittills haft möjlighet att avsätta sin mjölk genom direkt hemmaförsäljning. Lantbruksstyrelsen funne det därför önskvärt, att lagens räckvidd begränsades till respektive orters stadsplanelagda områden.

Enligt lagförslaget skulle för försäljning av icke pastöriserad mjölk krävas tillstånd av hälsovårdsnämnd i den kommun, där försäljningen ägde rum. Därest som grund för tillstånd enligt lagförslagets bestämmelser skulle gälla endast vederbörande djurbesättnings ställning i tuberkuloshänseende, syntes en sådan bestämmelse mindre lämplig. Enligt lantbruksstyrelsens förmenande borde medicinalstyrelsen eller de denna underställda lokala organ, som ledde de statliga åtgärderna vid kampen mot nötkreaturstuberkulosen, under sådana förhållanden vara mest ägnade att lämna ifrågavarande tillstånd. Om så bleve förhållandet, skulle också viss besättnings ställning i tuberkuloshänseende omedelbart komma att medföra tillstånds indragande. Vidare skulle då tillstånd kunna lämnas tillsvidare och icke, såsom förslaget innebure, behöva begränsas till viss kortare tid, något som alltid vållade svårigheter.

Näringsrådet har anfört:

Näringsrådet kunde för sin del vitsorda den sammanställning rörande konsumtionsmjölkens pastörisering och därmed sammanhängande spörsmål, vilken inginge som en bilaga till betänkandet. Näringsrådet funne emellertid, att den skillnad med hänsyn till näringsvärdet, särskilt beträffande halten av C-vitamin, som förefunnes mellan långtidspastörisering och lågpastörisering (upphettning i tunt skikt till obetydligt över 70° under relativt mycket kort tid) icke tillräckligt beaktats i utredningen. Denna skillnad vore emellertid ur näringsfysiologisk synpunkt av synnerligen stor vikt. Även om prövningen av lågpastöriseringen ännu icke vore fullständigt avslutad, vore dock så mycket bekant, att densamma måste framstå som den framför andra rekommendabla metoden, vilken gåve om icke absolut sterilitet så dock ett praktiskt tillräckligt avdödande av bakterier i mjölken utan att nämnvärt skada vissa viktiga beståndsdelar i densamma. Genom denna metod bleve det sålunda möjligt att vinna den önskvärda säkerhet, som hittills kommit många hygienici att förorda långtidspastörisering framför högpastörisering, utan att de näringsfysiologiska synpunkterna tillbakasattes. Det vore därför av stor vikt, att den utveckling, som redan vore på god väg att ersätta äldre pastöriseringsmetoder med lågpastörisering, i görligaste mån påskyndades.

Det syntes icke näringsrådet innebära tillräcklig säkerhet att från pastöriseringstvång undantaga mjölk från kreatursbesättning av den anledning, att den vore ansluten till det förefintliga statsunderstödda bekämpandet av tuberkulos genom uteslutande klinisk undersökning. Det vore bekant, att ej ens innehav av reaktionsfri besättning uteslöte, att genom olyckshändelse tuberkulöst kreatur inkomme i den reaktionsfria besättningen, och att mjöl-

ken från sådan besättning därigenom kunde komma att innehålla tuberkelbakterier. I mycket högre grad måste detta vara fallet med mjölk från besättning, som visserligen vore ansluten till bekämpande av tuberkulos i smittfarlig form men innehölle ett antal reagerande nötkreatur. Härtill komme, att pastöriseringen även lämnade viss säkerhet mot spridningen av andra smittor genom mjölk.

Enligt lagförslaget finge smör och ost i viss utsträckning beredas av icke pastöriserad mjölk eller grädde. Näringsrådet ville påpeka, att ost, som lagrats endast en kort tid, kunde innehålla t. ex. tuberkelbakterier. Med hänsyn härtill syntes bestämmelser om obligatorisk pastörisering av mjölk, som bereddes till mjukost, böra tagas under övervägande.

I lagförslaget föresloges pastörisering av grädde för konsumtion i större samhällen. Näringsrådet ville fästa uppmärksamheten på att bestämmelse även borde finnas, att grädde, som användes till framställning av glass, skulle pastöriseras. Även om flertalet mejerier, som framställde sådan, använde pastöriserad grädde, innebure frånvaron av bestämmelse härom en viss smittorisk.

Medicinalstyrelsen har anfört, bland annat, följande.

Med hänsyn till den utveckling, som den för pastöriseringen av mjölk erforderliga apparaturen genomgått under senare år genom tillkomsten av goda, med hållarceller försedda plattpastörer funne medicinalstyrelsen intet vara att erinra ur rent principiell synpunkt mot det föreliggande förslaget att i vissa fall förbjuda användande av mjölk respektive grädde, därest densamma icke undergått föreskriven värmebehandling, varvid styrelsen dock ville understryka, att den omständigheten att mjölk underkastades värmebehandling ingalunda finge tagas till intäkt för eftersättande av hygieniska krav vid mjölkens produktion och förvaring. Så länge en tillfredsställande kontroll över konsumtionsmjölkens produktion icke genomförts, torde emellertid bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med det föreliggande förslaget vara ägnade att bidraga till åstadkommande av förbättring av konsumtionsmjölkens hygieniska beskaffenhet. Ur styrelsens synpunkt sett låge en stor betydelse hos lagförslaget även däri, att det torde utgöra ett verksamt medel i arbetet för nötkreaturstuberkulosens bekämpande. Av nu berörda förhållanden följde, att den motivering, som anförts, icke hade giltighet efter den tidpunkt, då bättre kontroll över mjölkens produktion m. m. kunnat ordnas och då nötkreaturstuberkulosen till väsentlig del vore utrotad bland våra nötkreatursbesättningar.

I likhet med näringsrådet funne styrelsen det önskvärt, att mjölk icke hade fritagits från pastöriseringstvång av det skälet, att den besättning, varifrån mjölken härrörde, vore ansluten till det statsunderstödda bekämpandet av tuberkulos i smittfarlig form hos nötkreatur. Då emellertid detta icke torde låta sig för närvarande genomföra som allmän bestämmelse på grund av praktiskt-ekonomiska skäl, såge sig styrelsen nödsakad avstå från att nu framlägga allmängiltigt förslag i berörda avseende. Däremot syntes intet hinder böra möta för att vederbörande stadsfullmäktige eller däremot svarande myndighet tillerkändes rätt att efter framställning av hälsovårdsnämnden besluta i sådan riktning. Ett dylikt beslut torde dock icke böra få gällande kraft förr än efter viss tid, förslagsvis två år. Vidare hölle styrelsen — på grund av de skäl, som framhållits av näringsrådet — det för angeläget, att bestämmelser utfärdades därom, att mjölk och grädde, som användes till framställning av till försäljning avsedd glass respektive »färskost» (= ostmassa, beredd av sur eller söt mjölk eller grädde och avsedd att konsumeras utan föregående lagring) borde hava undergått pastörisering.

Begreppet »mjukost» innefattade flera ostsorter, vilka till och med lagrades längre tid än vissa hårda ostsorter. Att genomföra pastöriseringstvång för mjölk, som användes för framställande av »mjukost» (om detta begrepp fattades så som inom mejerihanteringen torde vara brukligt), syntes icke vara lämpligt, efter som benämningen mjukost icke alltid innebure, att ostsorten i fråga hade kort lagringstid. Flertalet mjuka ostsorter hade sådan kort lagringstid, men många av dem lagrades längre tid än »hårda» ostsorter. Till de sistnämnda hörde till exempel hushållsost av olika typer, vilka numera konsumerades i färskare eller i lika färskt tillstånd som flertalet mjuka ostsorter. Till en särskild undergrupp bland de olika ostsorterna kunde räknas mjuka, ej lagrade ostsorter, och det vore närmast på råmaterialet till dessa, som pastöriseringstvånget torde böra tillämpas. De kunde med ett gemensamt namn kallas »färskost». Den av näringsrådet påyrkade pastöriseringen av »mjukost» torde således i stället böra avse »färskost».

Då enligt styrelsens uppfattning sökande ej borde få förvägras tillstånd, som i förslaget avsåges, därest de härför uppställda fordringarna vore för handen, hemställde styrelsen om sådan omarbetning av förslaget, att detta klart framginge av lagtexten.

Med hänsyn till att en kreatursbesättning ansåges vara ansluten till det statsunderstödda bekämpandet av tuberkulos i smittfarlig form så snart kontrakt därom tecknats, hemställde styrelsen vidare, att såsom villkor för medgivande till försäljning av rå mjölk från ansluten besättning skulle uppställas, att föreskrivna åtgärder med anledning av verkställd första undersökning vidtagits.

Styrelsen för centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet har i sitt yttrande särskilt framhållit vikten av att den vinst med hänsyn till mjölkens kvalitativa värden, som den senaste utvecklingen av den svenska foderproduktionen medfört, icke borde motverkas och kanske helt äventyras genom införande av pastöriseringstvång efter metoder, som verkade i motsatt riktning. Mjölken borde i så stor utsträckning som möjligt komma till användning i naturligt, rått tillstånd. Emellertid ansåge sig styrelsen kunna i huvudsak tillstyrka utredningens förslag. Såsom skäl härför har styrelsen anfört bland annat:

Det måste erkännas, att mjölken ofta producerades under förhållanden, då en pastörisering av densamma vore både önsklig och nödvändig. Så vore förhållandet, då den kunde befaras innehålla smittämnen av hälsofarlig natur. Risk härför ansåge mjölk- och mejeriutredningen i första hand föreligga i fråga om mjölk från tuberkulösa kor ävensom från kor, som lede av smittsam kastning eller juverinflammation. Det vore ju vidare till fullo styrkt, att vissa sjukdomar, såsom scharlakansfeber, difteri m. fl., kunde överföras med mjölken, vilket givetvis talade för mjölkens pastörisering.

Sättet för mjölkens pastörisering hade under senare år undergått väsentliga förändringar. Den s. k. lågpastöriseringen, vid vilken mjölken under 15 sekunder upphettades till 70 à 72°, syntes av allt att döma vara mycket skonsammare mot vissa av mjölkens värdefulla beståndsdelar än hög- och långtidspastöriseringarna. Dess verkningar på i mjölken förekommande vitaminer vore måhända ännu icke med full säkerhet kända men komme den att fullt motsvara de förhoppningar, som nu ställdes på densamma, vore den avgjort att föredraga framför de båda andra metoderna.

Med tillämpning av den föreslagna lagen komme kanske endast en tredjedel av all inom landet till människoföda använd mjölk att pastöriseras. Den-

na inskränkning av pastöriseringens omfattning torde vara en lämplig övergångsform och likaledes torde det vara en fördel, att lagen gåve möjlighet till fri försäljning av opastöriserad mjölk från reaktionsfria besättningar och besättningar, som vore anslutna till den statsunderstödda kampen mot tuberkulosen. Den förra bestämmelsen medförde införande av pastöriseringstvång inom de tätast bebyggda områdena, där alla epidemier vore svårast att bekämpa, och den senare torde kunna bliva en kraftigt befordrande orsak till mera utbrett bekämpande av tuberkulosen bland rikets nötboskap. Det förhållandet, att båda vägarna sålunda hölles öppna, torde också kunna beräknas medföra en sund tävlan dem emellan och en god utveckling i båda de riktningar, på vilka konsumtionsmjölkens beskaffenhet i framtiden skulle kunna ytterligare höjas.

Styrelsen för centralanstalten har emellertid ifrågasatt, huruvida de av utredningen föreslagna bestämmelserna rörande opastöriserad mjölk kunde anses tillfyllest. Enligt styrelsens mening borde för licens uppställas krav på att de hygieniska förhållandena i ladugården vore tillfredsställande samt att vederbörande ladugårdsägare anmälde sådana sjukdomar hos djur och människa, vilka ansåges kunna spridas med mjölken. Vidare borde såsom villkor för försäljning av mjölk från besättningar, som vore anslutna till det med statsmedel understödda bekämpandet av tuberkulos, föreskrivas, att de djur, som vid första undersökningen konstaterats smittade, hunnit avlägsnas ur besättningen.

Kommerskollegium har med hänsyn till de intressen, kollegium närmast hade att företräda, ej funnit betänklighet möta mot den föreslagna lagstiftningen. Kollegium ville förorda, att hänsyn toges till ett av mjölkcentralen framfört yrkande, att för tillstånd till försäljning av opastöriserad mjölk uppställdes det ytterligare villkor, att kreatursbesättningens ägare vidtoge vissa åtgärder av allmänt hygienisk natur såsom inrättande av mjölkrum och rengöringsanordningar för redskap och kärl.

Svenska mejeriernas riksförening, till vars yttrande *Sveriges allmänna lantbrukssällskap* anslutit sig, har framhållit, att den omständigheten att en besättning vore ansluten till den statliga tuberkuloskampen endast innebure ringa säkerhet för frånvaro av smittämnen i mjölk från besättningen. Med hänsyn därtill borde enligt riksföreningens förmenande såsom minsta fordringar för försäljning av opastöriserad konsumtionsmjölk i de av förslaget berörda samhällena uppställas, att mjölken vore producerad under sådana förhållanden, att den vore att hänföra till s. k. kontrollmjölk, därvid det syntes riksföreningen riktigt, att åt medicinalstyrelsen uppdroges att utfärda närmare bestämmelser angående de fordringar, som borde uppställas för att mjölk skulle få försäljas under denna benämning.

Följande myndigheter och sammanslutningar hava i huvudsak tillstyrkt mjölk- och mejeriutredningens förslag eller lämnat detsamma utan erinran, nämligen *hushållningssällskapens förvaltningsutskott* i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Kristianstads, Hallands, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Västmanlands, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, *handelskamrarna* i Stockholm, Norrköping, Jönköping,

Visby, Göteborg och Västerås, *Sveriges köpmannaförbund,* Södermanlands läns, sydöstra Skånes samt norra och västra Hälsinglands *mejeriförbund,* Norrbottens läns producentförening m. b. p. a. och *mjölkcentralen* i Stockholm. Tre ledamöter av Skaraborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott hava anmält avvikande mening och förklarat sig ej kunna tillstyrka förslaget.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Stockholms län har anfört, att den utformning, lagförslaget erhållit, i visst avseende vore ägnad att förorsaka missuppfattning vid tillämpningen. Enligt förslaget skulle mjölk från reaktionsfri eller kliniskt undersökt besättning få försäljas efter särskilt tillstånd. Då emellertid hälsovårdsnämnderna härvid hade beslutanderätten, kunde det förhållandet inträffa, att försäljning av rå mjölk t. o. m. från reaktionsfri besättning förbjödes. Som detta uppenbarligen ej varit meningen, syntes en omformulering böra ske av hälsovårdsnämndernas befogenhet, så att denna på lämpligt sätt begränsades.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Uppsala län har framhållit, att, såvitt detta län anginge, hinder icke mötte att skärpa villkoren för medgivande till försäljning av opastöriserad mjölk. Man kunde sålunda utan olägenhet fordra, att mjölken skulle härröra från kreatursbesättning, som dels i sin helhet vore reaktionsfri med hänsyn till tuberkulos och dels underkastad månatlig veterinärkontroll. Vidare kunde föreskrivas, att ladugårdspersonal och annan personal, som hade med mjölkens behandling, transport och förvaring att göra, skulle underkastas läkarkontroll en gång i halvåret. Förvaltningsutskottet föreställde sig emellertid, att en dylik skärpning icke för närvarande vore genomförbar i alla delar av riket. Även de av utredningen föreslagna bestämmelserna komme säkerligen på åtskilliga håll att vålla svårigheter vid efterlevnaden och kanske motverka uppkomsten av municipalsamhällen, där en sådan samhällsform eljest vore önskvärd. Utskottet ville därför stanna vid att understryka, att de av utredningen uppställda villkoren vore minimivillkor.

Västmanlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har såsom eget yttrande åberopat ett av länets representanter i Örebro och Västmanlands läns mejeristyrelse avgivet utlåtande. I detta utlåtande framhålles önskvärdheten av att de av utredningen föreslagna åtgärderna endast måtte utgöra en övergångsform till en lagstiftning av innebörd att all konsumtionsmjölk med undantag för s. k. kontrollmjölk skulle pastöriseras.

Handelskammaren i Västerås har upplysningsvis meddelat, att, såvitt handelskammaren kunnat utröna, förhållandena inom mjölkhandeln i det område, handelskammaren företrädde, vore sådana, att en ytterligare skärpning av villkoren för handeln med konsumtionsmjölk icke skulle möta större svårigheter att genomföra. Vilka krav, som vid en eventuell utsträckning av pastöriseringstvånget lämpligen borde ställas på den mjölk, som undantoges därifrån, undandroge sig handelskammarens bedömande. Handelskammaren ville blott understryka vikten av att pastörisering icke fordrades i sådan omfattning, att mjölkproducenternas intresse för kvalitetsproduktion och

mejerisammanslutningarnas möjligheter att med pristillägg uppmuntra denna på allvar äventyrades.

Hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Södermanlands och Norrbottens län, Älvsborgs läns södra hushållningssällskaps förvaltningsutskott, Södermanlands läns mejeriförbund, Norrbottens läns producentförening samt mjölkcentralen hava ansett, att såsom ytterligare villkor för medgivande till försäljning av opastöriserad mjölk borde föreskrivas, att de hygieniska förhållandena vid mjölkens produktion vore tillfredsställande. Särskilt har framhållits, att det borde åligga vederbörande djurägare att inrätta ändamålsenligt mjölkrum i ladugården och vidtaga lämpliga anordningar för rengöring och skötsel av de för mjölkningen och mjölkens distribuering erforderliga redskapen och kärlen. Norrbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har ansett, att berörda villkor jämväl borde innefatta, att förhållandena i hemmet vore sådana att sund mjölk kunde levereras. Hallands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har helt allmänt framhållit vikten av en effektiv kontroll av de ladugårdar, från vilka den opastöriserade mjölken levererades.

Hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Östergötlands län och handelskammaren i Göteborg hava ansett, att tillstånd till försäljning av opastöriserad mjölk borde kunna meddelas tillsvidare och ej behöva begränsas till ett år. Sistnämnda handelskammare har som skäl härför anfört, att de personer, som kunde antagas komma att begära sådant tillstånd, till huvudsakligaste delen torde vara småbrukare, för vilka en begäran om förnyelse av tillståndet alltid innebure kännbara kostnader och mycket besvär. Det syntes handelskammaren böra vara tillräckligt, om i det meddelade tillståndet angåves, att detsamma finge åtnjutas tillsvidare och under förutsättning att kreatursbesättningen vore underkastad den besiktning, som i förslaget förutsattes.

Skaraborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har gjort gällande, att den föreslagna lagens tillämplighetsområde borde begränsas att omfatta allenast stadsplanelagda områden i stad eller å landet. Genom en sådan begränsning borteliminerades enligt utskottets mening eventuella olägenheter vid lagens tillämpning i s. k. landsortsområden till städer, köpingar och municipalsamhällen. De från utskottets majoritet skiljaktliga ledamöterna hava till stöd för sin reservation anfört följande.

Reservanterna, som delade uppfattningen, att åtgärder vore erforderliga till förhindrandet av smittospridning genom konsumtionsmjölk ävensom för höjande av mjölkens kvalitet, hade dock icke kunnat i föreliggande skick biträda lagförslaget. Genom lagens summariska och godtyckliga begränsning till att omfatta städer, köpingar och municipalsamhällen skulle å ena sidan ett stort antal tättbebyggda samhällen komma att ligga utanför lagens verkningsområde, medan i de ofta stora jordbruksområden, som tillhörde berörda samhällen och vilka områden genom förekommande inkorporeringar tenderade att väsentligt förstoras, å andra sidan t. ex. en småbrukare bli förhindrad att sälja några liter mjölk från sin ladugård till kringboende eller till en hyresgäst. Det kunde näppeligen vara klokt, befogat eller förenligt med sund rättsuppfattning att genomföra bestämmelser, som kunde med-

föra avskärande av eller inskränkningar i en sådan försäljningsrätt och risk av dagsböter eller t. o. m. fängelse för den småbrukare, som endast fortsatt drivandet av en bland formerna för sin hittills lovliga näring.

Ehuru reservanterna vore medvetna om de svårigheter, som förefunnes att i lagtext införa tillräckligt klara undantagsbestämmelser, syntes en sådan svårighet böra och kunna vara möjlig att övervinna. Möjligen skulle en begränsning till att omfatta enbart de stadsplanelagda områdena innebära tillräcklig uppmjukning för att eliminera påpekade olägenheter, vilka jämte en del övriga icke berörda brister i förslaget syntes vara av den betydelse, att reservanterna icke kunde i föreliggande skick förena sig om ett tillstyrkande av lagförslaget.

Hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Jönköpings län, Kalmar län, Blekinge län, Malmöhus län, Göteborgs och Bohus län samt Gävleborgs län ävensom *handelskammaren i Malmö* och *Tjustbygdens mejerikrets, förening u. p. a.* hava, såvitt angår de samhällen, vilka omfattas av mjölk- och mejeriutredningens förslag, i likhet med näringsrådet förordat pastöriseringstvång beträffande all konsumtionsmjölk, som ej härrörde från reaktionsfri besättning.

Jönköpings läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har till stöd för denna uppfattning anfört, bland annat, följande:

Genom utredningens förslag syntes lätt en allmän uppfattning kunna komma att göra sig gällande, att de tre kategorier av mjölk, som i förslaget inrymdes, skulle vara av samma konsumtionsvärdighet. En dylik uppfattnings befästande skulle vara till mycket stor skada för framstegssträvandena i fråga om mjölkens kvalitet. Den pastöriserade mjölken skänkte åt konsumenten trygghet icke blott i fråga om tuberkulossmitta utan även ifråga om en mångfald andra risker ur hälsosynpunkt. Det vore därtill att märka, att numera all mejerimjölk för att bliva delaktig av prisutjämningsbidrag skulle vara underkastad mjölkbedömning och kvalitetsbetalning. Den mjölk återigen, som ginge till direkt förbrukning från kliniskt undersökta besättningar, vore visserligen ur speciell tuberkulossynpunkt särdeles värdefull. Men därutöver torde den få betraktas som praktiskt taget helt okontrollerad ur synpunkten för dess konsumtionsvärdighet.

Det vore emellertid icke nog med att den stora allmänheten kunde bringas tro, att pastöriserad mjölk och mjölk från kliniskt undersökta besättningar vore att jämställa. Det kunde därtill starkt ifrågasättas, om icke rent av bland konsumenterna den felaktiga uppfattningen kunde komma att uppstå, att den från kliniskt undersökt besättning direkt utburna råa mjölken skulle vara bättre än den mjölk, som man »fått lov att koka». Man kunde lätt tro, att hälsovårdsnämndens tillståndsbevis garanterade mera än vad i verkligheten vore fallet eller att det rent av vore någon slags kontrollmjölk man köpte. Vad detta skulle få för följder för mejerihanteringen i allmänhet låge i öppen dag.

Kalmar läns södra hushållningssällskaps förvaltningsutskott har anfört, bland annat:

Ur såväl konsumenternas som djurägarnas synpunkt vore högst beklagligt, om en tyvärr icke så ovanlig men på okunnighet grundad uppfattning om den väsentliga skillnad, som förefunnes hos mjölk från reaktionsfri besättning och mjölk från besättning, som deltoge i den statsunderstödda tuberkuloskampen enligt klinisk metod, skulle genom den föreslagna lagen i viss mån

befästas. Såväl medicinsk som veterinärmedicinsk uppfattning torde vara enig om, att förtäring av mjölk från besättning, som sist sagts, i betydligt högre grad vore förenad med risk för smitta än vad fallet vore i fråga om mjölk från reaktionsfri besättning. Smittrisken hos mjölk från reaktionsfri besättning torde, under förutsättning att frihet från reaktion under flera år förefunnits, få anses vara begränsad till ett minimum.

Blekinge läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har anfört, bland annat, följande.

För större delen av Blekinge län, där tillräcklig tillgång på mjölk från reaktionsfria ladugårdar funnes, vore det mindre lyckligt att rå mjölk från endast kliniskt övervakade besättningar finge försäljas såsom konsumtionsmjölk. Sedan vederbörande producent erhållit tillstånd att försälja rå mjölk, torde allmänheten ej längre komma att skilja på mjölk från reaktionsfri besättning och annan mjölk. Det vore t. o. m. möjligt, att ett genomförande av utredningens förslag kunde komma att giva Ostertagsmetoden ett oväntat handtag.

Utskottet ifrågasatte vidare, huruvida ej rätt att hos Kungl. Maj:t göra framställning om lagens tillämpning i annat samhälle än stad, köping och municipalsamhälle borde tilläggas förste provinsialläkare och möjligen länsveterinär, vilkas kännedom om lokala förhållanden och behov därigenom kunde tillgodogöras.

Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har hemställt om sådan ändring av utredningens förslag, att tillstånd till försäljning av rå mjölk kunde lämnas för en tid av högst tre år.

Handelskammaren i Malmö har gjort gällande, att tillgången på reaktionsfria besättningar för närvarande vore så god, att hinder ej torde möta att för medgivande till försäljning av opastöriserad mjölk fordra att mjölken härrörde från sådan besättning. Beträffande s. k. kontrollmjölk ansåge handelskammaren det vara skäligen opåkallat att fordra årligen återkommande tillståndsprövning, då framställningen av sådan mjölk i regel stode under hälsovårdsnämndens tillsyn.

Hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Kronobergs, Gotlands och Örebro län ävensom Jönköpings och Kronobergs läns *mejeriförbund* hava i likhet med svenska mejeriernas riksförening och Sveriges allmänna lantbrukssällskap ansett, att från pastöriseringstvång endast borde undantagas mjölk, härrörande från kreatursbesättning, vilken stode under regelbunden veterinärkontroll (kontrollmjölk).

Till närmare utveckling av denna ståndpunkt har Gotlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott anfört, bland annat:

Utredningen torde ha rätt i sin uppfattning, att man icke kunde uppställa den fordran, att all rå konsumtionsmjölk skulle vara s. k. kontrollmjölk. Emellertid kunde ifrågasättas, om ej en eventuell lagstiftning om konsumtionsmjölk borde på något sätt stödja införande av ladugårds- och produktkontroll. Denna kunde vara av något enklare och billigare art än för kontrollmjölken. Utan alltför stora kostnader kunde säkerligen genom lämplig samverkan mellan hälsovårdsmyndigheterna och ägarna av ifrågavarande kobesättningar åstadkommas en regelbunden veterinärkontroll över djuren och ladugårdshygien, varjämte en enkel fortlöpande kontroll också kunde tänkas genom hushållningssällskapets kontrollassistenter beträffande de hygieniska förhål-

landena och fodrets beskaffenhet. Allt detta vore ju inte mer än vad som redan frivilligt skedde i många välskötta besättningar och absolut icke mer än vad som kunde fordras av leverantörer av mjölk, som utan mejeribehandling försåldes för konsumtion.

Örebro läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har anfört, att ehuru såsom regel all rå konsumtionsmjölk borde utgöras av kontrollmjölk, det måhända vore påkallat, att under en kortare övergångstid genom tillstånd i varje enskilt fall medgiva försäljning av rå mjölk, som härrörde från reaktionsfri besättning, vilken ej stode under regelbunden kontroll. Beträffande den föreslagna lagens giltighetsområde ansåge utskottet det vara önskvärt, att i lagen direkt föreskreves, att densamma skulle äga giltighet å alla orter, där med hänsyn till hälsovårdsområdes vidd, folkmängd eller andra förhållanden särskild hälsovårdsnämnd tillsatts.

Jönköpings läns mejeriförbund har ifrågasatt, huruvida ej lagens tillämplighetsområde borde utsträckas till att omfatta alla samhällen, där lämplig apparatutrustning för pastörisering funnes.

Departementschefen.

Jag delar uppfattningen angående vikten av att försäljning av konsumtionsmjölk, som icke ur hygieniska och i övrigt sanitära synpunkter är av fullgod beskaffenhet, förhindras. De huvudsakliga åtgärder, som härvid kunna komma i fråga, äro, såsom utredningen framhållit, anordnande av kontroll över de förhållanden, under vilka mjölken produceras, samt införande av pastöriseringstvång. Med hänsyn till de betydande kostnader, som torde vara förbundna med en produktionskontroll av sådan omfattning, att den utgör garanti mot tillhandahållandet av konsumtionsmjölk, som icke är hygieniskt fullt tillfredsställande, anser jag i likhet med utredningen, att införande av pastöriseringstvång i första hand bör tagas i övervägande. Mot en sådan åtgärd har invänts, bland annat, att mjölkens näringsvärde genom pastöriseringen nedsättes. Av den förebragta utredningen torde emellertid framgå, att man numera lyckats utfinna pastöriseringsmetoder, vilka ej nämnvärt påverka mjölkens näringsfysiologiska egenskaper. Sålunda har näringsrådet framhållit, att den s. k. lågpastöriseringen medför ett ur praktiska synpunkter tillräckligt avdödande av bakterier i mjölken, utan att dennas viktiga beståndsdelar i nämnvärd grad skadas. En mera tungt vägande invändning mot ett pastöriseringstvång utgöra måhända svårigheterna att åvägabringa en fullt effektiv kontroll över ett sådant tvångs efterlevnad. Det synes mig dock, som om en invändning av denna art icke bör få tillmätas avgörande betydelse för lösningen av en i sanitärt avseende så viktig fråga som den förevarande. Av vad utredningen anfört beträffande de olika kontrollmöjligheter, som stå till buds, torde för övrigt framgå, att svårigheterna icke äro oövervinnliga. På grund av det anförda och då utredningen synes hava på ett tillfredsställande sätt bemött de invändningar, som i andra hänseenden riktats mot en tvångsvis genomförd pastörisering av mera allmän omfattning, anser jag, att utredningens förslag om förbud mot försäljning av opastöriserad konsumtionsmjölk inom vissa samhällen bör genomföras.

Jag är ense med utredningen därom, att det av flera skäl ej är lämpligt att göra förbudet ovillkorligt, utan att vederbörande samhälles hälsovårdsnämnd bör äga att medgiva undantag därifrån. Att dylikt undantag medgives beträffande s. k. kontrollmjölk synes naturligt. Några betänkligheter torde ej heller möta att tillåta försäljning av opastöriserad mjölk härrörande från reaktionsfri besättning. Mera tveksamt ställer det sig i fråga om mjölk från besättning, som är ansluten till den statliga tuberkuloskampen enligt den kliniska metoden. Då emellertid, såsom utredningen anfört, inom betydande delar av vårt land endast ett relativt fåtal reaktionsfria besättningar förekomma, synes det knappast tillrådligt att för närvarande begränsa hälsovårdsnämndernas befogenhet i förevarande avseende till mjölk från sådana besättningar. Med hänsyn till de vidsträckta undantag, som jag sålunda förutsätter kunna medgivas från det ifrågasatta förbudet, torde dock böra stadgas, att medgivande till försäljning av opastöriserad mjölk överhuvud icke må lämnas med mindre det styrkts, att de hygieniska förhållandena vid mjölkens framställning äro tillfredsställande. Ett dylikt stadgande har också förordats i ett flertal av de inkomna remissutlåtandena. Angående de fordringar, som i berörda hänseende böra uppställas, torde det få ankomma på medicinalstyrelsen att utfärda närmare bestämmelser.

Om jag sålunda, allmänt taget, funnit mig böra biträda utredningens ståndpunkt att låta på hälsovårdsnämndernas prövning bero, om försäljning skall få äga rum av mjölk härrörande från besättning, som är ansluten till den statliga tuberkuloskampen, anser jag å andra sidan anledning icke föreligga att tillåta försäljning av dylik mjölk å ort, där det finns tillräcklig tillgång på mjölk från reaktionsfria besättningar. På grund härav vill jag föreslå, att åt Kungl. Maj:t inrymmes befogenhet att förordna, att inom område, där förhållandena sådant tillåta, undantag från förbudet må medgivas endast beträffande mjölk från reaktionsfri besättning. Sådant förordnande torde dock ej böra träda i kraft, förrän två år förflutit från dess meddelande.

Beträffande de ifrågasatta bestämmelsernas giltighetsområde är jag i huvudsak ense med utredningen. Det förefaller dock som om de synpunkter, vilka varit vägledande för utredningens ställningstagande härutinnan, bättre skulle tillgodoses, därest bestämmelserna göras tillämpliga inom varje område, där hälsovårdsstadgans föreskrifter rörande stad gälla. Man torde i allmänhet vara berättigad antaga, att dylikt område i avseende å bebyggelse och befolkningstäthet är av sådan beskaffenhet, att särskilda åtgärder till förekommande av smittsamma sjukdomar där äro av behovet påkallade. Om giltighetsområdet avgränsas på sätt nu sagts, inneslutes däri endast stadsplanelagt område samt sådant område utom det planlagda, vilket enligt beslut, fattat i den ordning 30 § hälsovårdsstadgan angiver, i avseende å den allmänna hälsovården skall betraktas såsom planlagt. Vidare komma bestämmelserna automatiskt att bliva gällande i ort, beträffande vilken förordnande meddelas, att hälsovårdsstadgans stadsbestämmelser där skola tillämpas. En sådan automatisk utsträckning av giltighetsområdet synes mig vara att förorda. Enligt 34 § hälsovårdsstadgan må dylikt förordnande givas i fråga om kö-

ping, hamn, fiskläge eller annat ställe med större sammanträngd befolkning. Beslut därom fattas av länsstyrelsen efter vederbörandes hörande och skall underställas Konungens prövning.

Vad utredningen anfört rörande tillståndsgivningens tekniska anordnande föranleder från min sida endast en detaljanmärkning. Utredningen avser, att tillstånd skall sökas av den person eller det företag, som försäljer opastöriserad mjölk direkt till konsument. En sådan anordning skulle säkerligen medföra åtskilliga praktiska olägenheter, särskilt inom större samhällen. I Stockholm skulle således varje återförsäljare av mjölkcentralens kontrollmjölk vara skyldig att söka tillstånd. Då nämnda mjölk härrör från ett flertal besättningar, som i antal variera vid olika tidpunkter, skulle mycket besvär förorsakas såväl den enskilde återförsäljaren som hälsovårdsnämnden. Det torde vara tillräckligt fordra, att den eller de besättningar, från vilka den salufördа mjölken härrör, godkänts av hälsovårdsnämnden i vederbörlig ordning. Vem som tagit initiativet till dylikt godkännande synes vara av underordnad betydelse. De av utredningen framhållna kontrollsynpunkterna torde skäligen bliva tillgodosedda, därest det föreskrives, att i lokal, där opastöriserad mjölk hålles till salu, bestyrkt avskrift av vederbörande hälsovårdsnämnds tillståndsbevis skall finnas anslagen och att kärl, i vilket mjölk, pastöriserad eller opastöriserad, transporteras eller utbjudes, skall vara tydligt märkt med namnet å den gård eller det mejeri, varifrån varan levererats.

Såsom utredningen föreslagit bör den ifrågasatta lagstiftningen avse ej endast mjölk, som av konsumenterna direkt förbrukas, utan även mjölk, som försäljes till bagerier, restauranter och liknande inrättningar. All mjölk, som ej är att hänföra till s. k. produktmjölk, kommer således att omfattas av lagstiftningen. Självfallet böra bestämmelserna avse även grädde. Av skäl som anförts av näringsrådet och medicinalstyrelsen synes emellertid under lagstiftningen böra falla jämväl visst slag av produktmjölk (grädde), nämligen sådan som användes till beredning av glass och färskost. Ur praktiska synpunkter torde hinder häremot ej möta. Vid den glass- och osttillverkning, som äger rum vid mejeri, torde redan nu i stor utsträckning pastöriserad mjölk och grädde komma till användning.

Utredningens allmänna uttalanden rörande pastöriseringens utförande och kontrollen över bestämmelsernas efterlevnad föranleda från min sida ingen erinran. Såsom utredningen framhållit torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda närmare föreskrifter härutinnan. Frågan, huru kontrollkostnaderna skola bestridas, torde efter närmare utredning få upptagas till behandling i annat sammanhang.

I anslutning till vad sålunda anförts har inom jordbruksdepartementet utarbetats *förslag till förordning med vissa bestämmelser rörande till människoföda avsedd mjölk och grädde m. m.* Jag övergår till en redogörelse för detta förslags särskilda bestämmelser, i den mån deras innehåll icke redan blivit av mig berört.

1 §.

Av vad i det föregående anförts torde framgå, att förordningen endast skall tillämpas å komjölk och härav erhållen grädde. Bestämmelse härom har upptagits under förevarande paragraf.

2 §.

Beträffande stadgandena under denna paragraf torde jag få hänvisa till vad jag i den allmänna motiveringen anfört.

Av andra styckets formulering torde framgå, att till färskost endast skall hänföras ost av sådan typ, som ej brukar undergå lagring i mejeriteknisk mening. Begreppet omfattar således icke ost, som brukar lagras i kvalitetsförbättrande syfte. Den som försäljer sådan vara i olagrat tillstånd är alltså ej underkastad bestämmelserna i detta stycke.

Det ligger i sakens natur, att de i förslaget uppställda fordringarna på mjölk och grädde, som försäljes eller utbjudes inom område, varå förordningen skall äga tillämpning, icke kunna hava avseende å leverans till mejeri. Detsamma torde böra gälla i fråga om ost och glass. Bestämmelse härom har upptagits i tredje stycket.

3 §.

I denna paragraf återfinnas de förut behandlade reglerna rörande tillståndsgivningen.

De föreslagna villkoren äro att betrakta såsom minimifordringar, vilka kunna av hälsovårdsnämnd skärpas. Tydligt torde å andra sidan vara, att hälsovårdsnämnden icke godtyckligt äger vägra tillstånd beträffande mjölk från viss besättning. Till förhindrande av att å hithörande ärenden anläggas för lagstiftningen främmande synpunkter bör hälsovårdsnämnds beslut kunna överklagas. Föreskrifter härom hava upptagits under 3 mom.

Av skäl som anförts av medicinalstyrelsen och styrelsen för centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet har stadgats, att medgivande till försäljning av opastöriserad mjölk från kreatursbesättning, som är ansluten till det statsunderstödda bekämpandet av tuberkulos i smittfarlig form hos nötkreatur, ej må meddelas, med mindre viss tid — sex månader — förflutit från anslutningen. De av nämnda myndigheter anförda synpunkterna torde härigenom bliva tillgodosedda.

I några av de inkomna yttrandena har gjorts gällande, att den av utredningen föreslagna anordningen med årlig tillståndsprövning vore onödig och alltför betungande. Med hänsyn härtill har ifrågasatts, att tillstånd skulle få meddelas för längre tid än ett år eller tills vidare. Då emellertid det av mig förordade villkoret, att de hygieniska förhållandena vid mjölkens produktion skola vara tillfredsställande, torde förutsätta en regelbunden, ej alltför sällan återkommande inspektion av den ladugård, vari vederbörande kreatursbesättning är uppställd, har jag ej ansett mig böra frångå utredningens förslag i denna del.

4 §.

I det av utredningen framlagda lagförslaget har upptagits ett stadgande, enligt vilket det skulle åligga innehavare av mejeri att låta mjölk och grädde, som jämlikt hälsovårdsnämnds medgivande finge försäljas utan föregående pastörisering, förvaras och hanteras i kärl och apparater, vilka icke användas för annan mjölk eller grädde. Handelskammaren i Malmö, till vars uppfattning kommerskollegium anslutit sig, har funnit detta stadgande alltför strängt. Handelskammaren har framhållit, att om stadgandet lagfästes ett mejeri, som anskaffat särskild maskin för flaskmjölk, skulle vara nödsakat att för behandling av olika slags mjölk för betydande kostnader inköpa nya sådana maskiner samt vidtaga eventuella nybyggnader, trots att hinder icke mötte att efter sterilisering eller annan liknande åtgärd på ett hygieniskt fullt betryggande sätt utföra tappningen av skilda mjölkslag på samma apparat. På samma sätt lade förslaget hinder i vägen för användning av samma flaskor ömsom för pastöriserad och ömsom för tuberkelkontrollerad mjölk, varigenom driften onödigtvis komme att försvåras. Liknande synpunkter hava framhållits av hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Örebro och Gävleborgs län. Sistnämnda utskott har anfört, att då mejeriernas utrymme i allmänhet icke medgåve dubbel uppsättning av kärl och apparater, mejerierna, om stadgandet lagfästes, nödgades värmebehandla all konsumtionsmjölk.

Även jag anser, att det av utredningen föreslagna stadgandet är alltför strängt. Det torde vara tillräckligt föreskriva, att mjölk eller grädde, varom här är fråga, icke må förvaras eller hanteras i kärl och apparater, vilka använts för annan mjölk eller grädde, med mindre de efteråt blivit noggrant rengjorda. Detsamma torde böra gälla beträffande till försäljning avsedd pastöriserad mjölk och grädde. I anslutning till det anförda och med beaktande av att skäl torde saknas att inskränka giltigheten av de av mig förordade bestämmelserna till mejeri har förevarande paragraf i departementsförslaget avfattats.

5 §.

Denna paragraf upptager av mig förut delvis berörda föreskrifter om märkning av kärl, vari mjölk eller grädde transporteras eller utbjudes. Liknande bestämmelser hava förordats av utredningen men endast beträffande opastöriserad vara. Enligt utredningens förslag skulle mjölk eller grädde, som icke undergått föreskriven värmebehandling, försäljas i eller från kärl, tydligt märkt med orden »opastöriserad mjölk (grädde)» ävensom med namnet antingen på den gård, varifrån varan härrörde, eller på den som försålde varan. Förslaget har från olika håll rönt skarpa gensagor. Man har framhållit, att, därest detsamma genomfördes, den råa mjölken komme att på visst sätt deklasseras, trots att den måhända i det speciella fallet utgjordes av kontrollmjölk och vore den pastöriserade mjölken i alla avseenden överlägsen. Om föreskrifter om märkning över huvud ansåges böra

ifrågakomma, borde dessa gälla antingen endast värmebehandlad eller ock båda slagen mjölk.

De sålunda gjorda invändningarna hava beaktats i departementsförslaget.

Beträffande märkningens utförande har utredningen uttalat, att det ej syntes nödvändigt att meddela preciserade bestämmelser härom. Vederbörande borde hava frihet att välja exempelvis mellan att instansa erforderliga ord eller att förse kärlet med påklistrad eller vidhängd etikett. Häri kan jag instämma.

6 och 7 §§.

De i dessa paragrafer upptagna stadgandena avse att underlätta kontrollen över förordningens efterlevnad. I fråga om innehållet i 6 § må hänvisas till vad jag i den allmänna motiveringen anfört. En bestämmelse motsvarande den i 7 § upptagna återfinnes i 10 § 7 mom. hälsovårdsstadgan.

8—12 §§.

Dessa paragrafer innehålla ansvarsbestämmelser.

Förseelse mot märkningsföreskrifterna har i utredningens förslag belagts med dagsböter. Kommerskollegium och handelskammaren i Göteborg ha ifrågasatt, huruvida en dylik förseelse vore av sådan beskaffenhet, att dagsböter å densamma borde tillämpas. Handelskammaren har framhållit, att en bristande etikettering ofta kunde bero på förbiseende eller slarv av underordnade eller också därpå, att ett anbragt löst märke fallit av under transporten. Vad sålunda anförts har jag funnit värt beaktande. För ifrågavarande slag av förseelse ha därför i departementsförslaget endast stadgats penningböter.

Stadgandena i 9 och 10 §§ överensstämma i huvudsak med förslag av utredningen. Beträffande 10 § föreligger dock den skiljaktigheten, att enligt utredningens förslag för straffbarhet förutsättes full bevisning rörande husbondes vetskap om den gärning, varom fråga är.

13 §.

Beträffande bestämmelserna under denna paragraf, som avser frågan om utsträckning i vissa fall av förordningens tillämpningsområde, torde jag få åberopa vad utredningen anfört till motivering av motsvarande stadganden i det av utredningen framlagda förslaget. Då det ej synes uteslutet, att tillämpning av förordningen är påkallad inom icke stadsplanelagt område i stad, där på grund av särskilda omständigheter hälsovårdsstadgans stadsbestämmelser ej anses böra gälla, har stadgandet i första stycket erhållit en därefter lämpad avfattning.

14 §.

Denna paragraf innehåller bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela erforderliga kontrollföreskrifter.

Förordningens ikraftträdande.

Enligt vad utredningen anfört torde de föreslagna bestämmelserna komma att medföra vissa tidskrävande åtgärder inom ett stort antal nötkreatursbesättningar samt nyanskaffningar och omändringar i en del mejerier, varför det vore nödvändigt med en relativt lång tid mellan bestämmelsernas promulgering och ikraftträdande. Utredningen har för sin del härutinnan föreslagit två år. I anslutning härtill har i departementsförslaget ikraftträdandet angivits till den 1 juli 1939.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att antaga omförmälda inom jordbruksdepartementet utarbetade förslag till förordning med vissa bestämmelser rörande till människoföda avsedd mjölk och grädde m. m.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

P. Gullstrand.